

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧУВАННЯ ТА
ТОРГІВЛІ

ГРІНЬКО АЛЛА ПАВЛІВНА

УДК 657.411.1(043.3)

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ
ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Харків – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському державному університеті харчування та торгівлі Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Бондар Микола Іванович,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
завідувач кафедри обліку підприємницької
діяльності.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
член-кореспондент НААН,
Жук Валерій Миколайович,
Національна академія аграрних наук України,
віце-президент;

доктор економічних наук, доцент,
Камінська Тетяна Григорівна,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту;

доктор економічних наук, професор
Левицька Світлана Олексіївна,
Національний університет водного
господарства та природокористування,
професор кафедри обліку та аудиту.

Захист дисертації відбудеться «24» грудня 2015 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.088.02 у Харківському державному університеті харчування та торгівлі Міністерства освіти і науки України за адресою: 61051, м. Харків, вул. Клочківська, 333, ауд. 45.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Харківського державного університету харчування та торгівлі Міністерства освіти і науки України за адресою: 61051, м. Харків, вул. Клочківська, 333.

Автореферат розісланий «24» листопада 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. М. Янчева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних стагнаційних і флуктуаційних умовах глобального економічного середовища визначальним чинником та об'єктивним індикатором розвиненої системи національної економіки, органічним і невід'ємним показником притаманного їй господарського механізму є науково організоване відтворення основного капіталу підприємств, який в Україні внаслідок прискореного розвитку ринкових відносин зазнав складних і суперечливих трансформацій. Аналіз зв'язків між інституціональними трансформаціями основного капіталу, інтенсивністю його відтворення та ефективністю функціонування національної економіки України є актуальним з огляду на необхідність стратегічного планування економічного курсу держави.

Дослідження основного капіталу важливе з тієї точки зору, що специфіка сучасного періоду розвитку економіки пов'язана з новим характером і функціями основного капіталу як інструмента підтримки та реалізації інноваційних нововведень у різних сферах діяльності. У теперішній час швидка зміна вимог клієнтів, споживачів продукції, робіт і послуг передбачає необхідність прискореного оновлення як продуктів, що випускаються, так і технологій їх виробництва, що неможливо без достатнього обсягу основного капіталу. Крім того, важливим завданням є нарощення вартості бізнесу, яке не може бути вирішеним за неефективного використання та відтворення основного капіталу. Під впливом трансформаційних перетворень у економіці України суттєво змінилися нормативно-правові, теоретико-концептуальні, організаційно-технічні, інформаційно-технологічні, філософсько-методологічні та інші аспекти підприємницької діяльності. У зв'язку з ускладненням ринкових відносин підприємства потребують інноваційного розвитку обліково-аналітичного забезпечення економічного управління, відповідного реаліям зовнішнього суспільно-економічного середовища, цільовій орієнтації діяльності, пріоритету бізнес-можливостей та ініціатив.

Як економічна категорія основний капітал обумовлений критерієм «приносити дохід», як показник балансу він має характеристики об'єктів довгострокових активів, з позиції власників основний капітал розглядається як майно, що амортизується, а з позиції контролюючих органів – як податкова база. Все вищеперераховане вимагає глибокого комплексного дослідження бухгалтерського обліку основного капіталу та складових процесу його відтворення.

Інтенсивний розвиток інформаційних технологій призводить до перегляду організаційної концепції бухгалтерського обліку з урахуванням загальносвітових тенденцій. В області теорії та методів управління відбувається еволюція від тейлоризму, що поклав початок стандартизації та раціоналізації окремих елементів управлінської діяльності, до використання принципів кібернетики, загальної теорії систем, застосування методів системного аналізу і комп'ютерного моделювання. Конкурентна поведінка та успіх підприємств залежать від здатності до трансформації, цілеспрямованої та своєчасної координації ділової сфери, створення інфраструктури, здатної розмивати межі традиційних функцій управління. Ці зміни, а також необхідність підвищення ефективності управління з позицій відповідності

сучасним вимогам до продуктивності, вартості, сервісу та оперативності обробки інформації не могли не торкнутися бухгалтерського обліку як основної функції управління.

Створення теоретичної та методологічної бази, методичного інструментарію бухгалтерського обліку відтворення основного капіталу як комплексної категорії в умовах становлення інформаційного суспільства в Україні є актуальним завданням і потребує наукового вирішення.

Багато зарубіжних учених: Л. Бернстайн, М. Блатов, Дж. Ван Хорн, Н. Вейцман, П. Герстнер, К. Друрі, Дж. Кейнс, В. Ковальов, В. Новодворський, В. Палій, А. Рудановський, Я. Соколов, Дж. Хікс, С. Фішер, Й. Шумпетер та ін. в різні часи досліджували і досліджують проблеми управління, оцінки та обліку основного капіталу. Вітчизняними вченими І. Белебехою, І. Бланком, М.Бондарем, Ф. Бутинцем, Н. Виговською, С. Головом, В. Горелкіним, Т.Давидюк, В. Жуком, Т. Камінською, Л. Кіндрацькою, Г. Кірейцевим, М.Кужельним, С. Левицькою, В. Лінником, Н. Малюгою, В. Сопко, Л. Шатковською, Л. Янчевою, А. Янчевим, І. Яремко та іншими закладено потужну інформаційну базу для активізації нових пропозицій щодо теорії та методології бухгалтерського обліку основного капіталу, організації управлінського обліку в умовах прискореного розвитку інформаційного суспільства, розуміння ролі бухгалтерського обліку в системі економічного управління. Разом із тим, актуальною залишається потреба: в систематизації існуючих наукових знань стосовно здійснення та утримання капітальних інвестицій, узагальнення результативної практики їх реалізації підприємствами України; впровадження комплексного підходу до визначення концепції, принципів та завдань бухгалтерського обліку відтворення основного капіталу, розробки основних напрямів його розвитку в сучасному бізнес-середовищі та рекомендацій, спрямованих на створення принципово нової, ефективної та якісної облікової підсистеми, що охоплює всі функціональні можливості інтегрованих інформаційних систем. За таких умов актуалізується необхідність переходу на новий методологічний рубіж, заснований на впровадженні перспективних інформаційних технологій, поєднаних із динамікою та напрямками реорганізації господарського середовища підприємства.

Актуальність проблематики та необхідність розроблення цілісної науково обґрунтованої концепції бухгалтерського обліку відтворення основного капіталу в умовах моделювання інформаційних технологій обумовили вибір теми та напрями дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям досліджень пов'язаний із науково-дослідними роботами кафедри бухгалтерського обліку та аудиту Харківського державного університету харчування та торгівлі відповідно до науково-дослідних тем: державний реєстраційний номер 0105U002045 «Організаційно-методичні аспекти удосконалення обліку та аудиту на малих підприємствах» (особистий внесок автора полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення бухгалтерського обліку основних матеріальних активів малих підприємств), державний реєстраційний номер 0108U009988 «Організаційно-методичні аспекти удосконалення обліку та контролю

в акціонерних товариствах» (особистий внесок автора полягає в розробленні рекомендацій щодо удосконалення бухгалтерського обліку капіталу акціонерних підприємств та інвестицій у його консолідацію), державний реєстраційний номер 0113U002001 «Обліково-інформаційне забезпечення управління на підприємствах торгівлі, ресторанного та готельного господарства» (особистий внесок автора полягає в рекомендаціях щодо організації управлінського обліку в підприємствах та удосконалення обліково-інформаційного забезпечення управління основним капіталом підприємств з використанням комп'ютерних технологій).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є формування теоретико-методологічної бази бухгалтерського обліку відтворення основного капіталу та його організації на підприємствах України в умовах використання новітніх інформаційних технологій.

Відповідно до поставленої мети визначено сукупність основних завдань, спрямованих на її досягнення:

- дослідити генезис категорії основного капіталу, теоретично обґрунтувати структуру та уточнити змістовне наповнення його визначення;
- дослідити зміни основного капіталу підприємств України та динаміку його відтворення в сучасних умовах господарювання;
- окреслити місце облікової інформації про основний капітал у системі економічного управління підприємствами та уточнити його класифікацію;
- обґрунтувати концепцію організації управлінського обліку основного капіталу підприємств та розглянути методичні засоби її реалізації в умовах інформаційного суспільства в Україні;
- розкрити сучасну парадигму методології бухгалтерського обліку відтворення основного капіталу в аспекті облікових принципів та базових категорій;
- визначити теоретичні засади, коло завдань та напрями формування облікової та балансової політики щодо відтворення основного капіталу підприємств;
- сформулювати концептуальні засади та принципи оцінки об'єктів основного капіталу;
- дослідити вплив інвестиційної політики на формування структури основного капіталу та визначити зміст обліково-аналітичного інструментарію, що використовується в управлінні інвестиціями в основний капітал;
- обґрунтувати концептуальні засади бухгалтерського обліку амортизації основних матеріальних активів;
- визначити класифікаційні ознаки ремонтів і механізми покриття витрат, пов'язаних із відтворенням основних матеріальних активів;
- поглибити економічний зміст і проаналізувати стан нормативно-правового та обліково-аналітичного забезпечення лізингових операцій;
- розглянути генерацію управлінської інформації про основний капітал підприємств та особливості її формування в системі економічного управління;
- обґрунтувати методологічні аспекти інноваційного відображення в обліку руху основного капіталу та його відтворення;
- сформулювати концепцію організації інтегрованого бухгалтерського та управлінського обліку відтворення основного капіталу підприємств;

- дослідити розвиток концепції комп'ютеризації обліково-аналітичного забезпечення економічного управління на підприємствах України;
- визначити методи моделювання інформаційних систем бухгалтерського обліку під час формування обліково-аналітичного забезпечення управління процесами відтворення основного капіталу;
- визначити методологічні принципи побудови моделі формування облікової політики відтворення основних матеріальних активів в експертних системах.

Об'єктом дослідження є теорія та практика організації бухгалтерського обліку відтворення основного капіталу на підприємствах України.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, організаційних, методологічних та практичних положень бухгалтерського обліку відтворення основного капіталу в інтеграції з інноваційними технологіями в системі економічного управління підприємствами України.

Методи дослідження. Теоретичну та методологічну основу дисертаційного дослідження складають праці основоположників бухгалтерської школи: М. Блатова, Н. Вейцмана, П. Герстнера, А. Рудановського та інших дослідників.

Розроблення питань із організації та методології обліку відтворення основного капіталу базується на працях провідних учених у цій галузі. Методологічною основою дисертаційної роботи є діалектичний метод, що дозволив дослідити генезис бухгалтерського обліку відтворення основного капіталу, упровадження управлінського обліку та новітніх інформаційних технологій у практику українського бізнес-середовища, визначити його проблеми та напрями вирішення, адаптації та вдосконалення в умовах вітчизняної економіки для її інтеграції у глобальний економічний простір.

Теоретичне обґрунтування базується на спостереженнях, групуваннях, аналітичній роботі під час визначення проблем і тенденцій формування складових процесу відтворення основного капіталу, узагальненні результатів та розробках рекомендацій з удосконалення методології бухгалтерського обліку основних матеріальних активів підприємств. Застосування історичного та логічного методів забезпечило глибину та системність дослідження розвитку управлінського обліку в Україні і дозволило запропонувати концептуальні підходи, що сприятимуть ефективному використанню його методологічних та організаційних можливостей. Для побудови інтегрованих підсистем бухгалтерського та управлінського обліку в системі економічного управління, а також формування облікової політики використовувався метод комплексно-цільового системного підходу та логічного моделювання. У роботі використано економіко-математичні методи та пакети сучасних прикладних програм, що дозволяють формувати і надавати користувачам необхідну управлінську інформацію в режимі реального часу. Під час розроблення та розв'язання поставлених завдань застосовувалися загальнонаукові методи спостереження, порівняння, історичного та логічного аналізу теоретичного та практичного матеріалу, загальної теорії систем, технологій інформатизації, експертних систем.

Інформаційну базу дослідження складає система нормативного регулювання бухгалтерського обліку в Україні: Закон України «Про бухгалтерський облік та

фінансову звітність»; Податковий кодекс України; положення та методичні вказівки щодо ведення бухгалтерського обліку згідно з затвердженими Міністерством фінансів України стандартами; План рахунків та інструкція з його застосування; міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності. В роботі використані матеріали науково-практичних конференцій; праці вітчизняних і зарубіжних учених з теорії, методології та організації бухгалтерського обліку відтворення основного капіталу; монографічні дослідження; публікації з досліджуваної проблематики в наукових і періодичних виданнях; аналітичні дослідження; дані Державної служби статистики України і Головного управління статистики в Харківській області; Інтернет-ресурси; програмні продукти вітчизняних і зарубіжних виробників, а також результати власних спостережень та логічних викладів дисертанта.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в системному дослідженні та обґрунтуванні цілісної концептуальної основи бухгалтерського обліку відтворення основного капіталу, розробленні рекомендацій з удосконалення його організаційно-методологічних складових та методології комплексного розв'язання проблеми комп'ютеризації бухгалтерського обліку на основі інструментарію сучасних комп'ютерних технологій.

Наукова новизна найбільш суттєвих результатів дослідження, що виносяться на захист, полягає в наступному:

Вперше:

обґрунтовано концепцію відображення в інформаційній системі бухгалтерського обліку та фінансовій звітності об'єкта основного капіталу на основі апроксимації його сутності як об'єкта бухгалтерського обліку у відповідності з економічною теорією, що уможливорює визначення його функціонально-економічного змістовного наповнення, сприяє створенню підґрунтя для розробки науково-методичних положень з інформаційного забезпечення бухгалтерського обліку відтворення основного капіталу підприємств України з урахуванням міжнародного досвіду та підвищує ефективність управління формуванням і використанням основної складової матеріально-технічної бази вітчизняних підприємств;

розроблено та презентовано новітню парадигму бухгалтерського обліку основного капіталу, що визначає розвиток його базових положень в умовах сучасного інституційного та нормативно-економічного поля діяльності підприємств щодо запропонованих принципів (інтерпретації, інтеграції передачі даних, трансформації та розвитку, формування глобальної мети), системне та послідовне використання яких впливає на якість обліково-аналітичної інформації, оцінки та вибуття об'єктів майна. Це уможливорює прискорення запровадження прогресивних облікових систем на основі удосконалення методології бухгалтерського обліку основного капіталу;

обґрунтовано методологічні підходи до формування балансової політики підприємства в частині основного капіталу через використання методів облікової політики та прийому креативності бухгалтерського обліку в межах чинного законодавства, що впливає на ідеологію підприємницької діяльності, створюючи

інформацію, необхідну різного роду інституціям або окремим внутрішнім та зовнішнім користувачам, сприяє побудові ефективної стратегії управління, забезпечує можливість застосування різних методів впливу на учасників управлінського процесу в бізнес-середовищі;

запропоновано концепцію формування бази знань на етапах розроблення облікової політики відтворення основного капіталу для прийняття управлінських рішень, засновану на поєднанні та інтеграції комп'ютерних технологій і штучного інтелекту, через застосування аксіоматичної системи, яка передбачає функціонально-практичне поєднання: теоретичних основ бухгалтерського обліку та економіко-правової бази регулювання бухгалтерського обліку, що використовуються у процесі вирішення завдань, поєднання методів декомпозиції та групування концептуальних змінних. Впровадження такої концепції уможливило візуалізацію логіки міркувань бухгалтера-експерта, сприяє підвищенню рівня обґрунтованості управлінських рішень та сталому розвитку підприємства в умовах інформаційного суспільства в Україні;

Удосконалено:

методологічні підходи до відображення в бухгалтерському обліку операцій, пов'язаних із рухом об'єктів основного капіталу, через: концептуальне уточнення та систематизацію нормативно-методичної бази бухгалтерського обліку, доповнення традиційних для бухгалтерського обліку об'єктів новими (комп'ютерна техніка та інформаційні системи; капітальні інвестиції в інновації; доходи від інноваційної діяльності; фінансовий результат від інноваційної, інвестиційної діяльності; групи вибуття основних матеріальних активів тощо); внесення змін до плану рахунків бухгалтерського обліку (щодо малоцінних та швидкозношуваних предметів, малоцінних необоротних матеріальних активів, капітальних інвестицій тощо), що сприяє подальшому розвитку бухгалтерського обліку як інформаційної підсистеми управління підприємствами;

науково-методичний підхід до формування інвестиційної політики підприємств щодо відтворення основного капіталу через визначення її принципів в умовах сучасної управлінської парадигми, систематизації та класифікації інвестицій, запропонованої моделі обліково-аналітичного інструментарію, в основу якої було прийнято три взаємопов'язаних блоки, що відображають обліково-аналітичну інформацію формування та руху основного капіталу в процесі інвестиційної діяльності (обліковий інструментарій, оцінка грошових потоків, аналітичний інструментарій), що надає можливість оцінювати і аналізувати зміни в основному капіталі на основі інформації бухгалтерського обліку, обліково-аналітичних показників із застосуванням збалансованої системи показників через призму грошових потоків та впливає на його якісний і кількісний склад основного капіталу та процеси його відтворення в цілому;

науково обґрунтовану класифікацію основного капіталу підприємств, як інструментарію бухгалтерського обліку, що на відміну від існуючих, сприяє відстеженню та оцінці об'єктів основного капіталу на засадах гармонізованих підходів Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та Податкового кодексу України, розкриває зміст основного капіталу за

класифікаційними ознаками: основні матеріальні активи, нематеріальні активи, довгострокова дебіторська заборгованість та довгострокові фінансові інвестиції. Це уможливує удосконалення структури Балансу (Звіту про фінансовий стан) через підвищення ступеня деталізації відповідних аналітичних показників, вказує напрями розширення об'єктів бухгалтерського обліку та сприяє підвищенню ефективності системи економічного управління;

теоретико-методологічні засади оцінки підприємств в умовах айфарезу та популяризації справедливої вартості об'єктів основного капіталу підприємств з урахуванням критеріїв суттєвості та відстеження низки ключових показників або одного ключового інтегрального показника в залежності від їх впливу на результат фінансово-господарської діяльності підприємств, що сприяє вибору ефективної стратегії оцінки та переоцінки в системі економічного управління;

класифікацію витрат, пов'язаних із відтворенням основних засобів, на основі оцінки ймовірності одержання підприємством економічних вигід, які перевищують або не перевищують первісно оцінений рівень продуктивності об'єктів основних засобів, що знаходяться у ремонті та ознак, які обумовлюють характер витрат. Використання запропонованої класифікації суттєво вплине на відображення у фінансовій звітності вартості основних матеріальних активів та кінцевого фінансового результату господарської діяльності підприємства.

Набуло подальшого розвитку:

визначення концепції сучасної організації бухгалтерського обліку основного капіталу в інформаційній системі економічного управління через впровадження цілісної системи інтегрованого бухгалтерського обліку з виокремленням теоретико-методологічних та організаційних аспектів, яка базується на застосуванні принципу системного підходу та взаємозв'язків між підсистемами управлінського та бухгалтерського обліку в умовах використання сучасних комп'ютерних технологій, що уможливує формування комплексного бачення стратегії удосконалення бухгалтерського обліку відтворення основного капіталу підприємств та практично адаптований механізм її застосування;

концептуальні позиції в процесі розроблення загальної методології бухгалтерського обліку амортизації основних засобів через розкриття основних положень класичних економічних теорій природи та суті амортизації, що надало можливість визначити взаємозалежність цілей амортизації, методів її нарахування та впливу на формування фінансового результату діяльності підприємств, що спрямовано на розширення варіативності прийнятих управлінських рішень;

обґрунтування економічного змісту та нормативно-правового забезпечення інвестицій у лізинг як складного соціально-економічного явища, визначення суб'єктів лізингу для всіх форм організації лізингових угод, розроблення принципової моделі фінансового лізингу, що сприяє її модифікації для варіативних ситуацій організації бізнесу (роздільного, простого, складного, прямого тощо), вирішенню питань обліково-аналітичного забезпечення лізингових операцій, виявлення в них загальних та особливих ознак і властивостей;

формування результативної облікової інформації щодо відтворення основного капіталу підприємств у підсистемі управлінського обліку за умови використання

методу генерування інформації через методологічну розвиненість системи обліку та ступеня її комп'ютеризації, виокремлення центрів відповідальності та раціональної структури їх організації, що сприяє визначенню результатів діяльності та формуванню системи управлінської звітності з урахуванням потреби в системному моніторингу проблемних процесів відтворення основного капіталу;

концепція комп'ютеризації обліково-аналітичного забезпечення економічного управління підприємствами в Україні через виділення найважливіших ознак, що визначають її характерні риси (зокрема, принципів побудови системи рахунків та записів на рахунках; моделей організації документообороту, аналітичного обліку, облікового періоду, розподілу та інтеграції облікових даних, опису правил функціонування системи; засобів подання та технології роботи з вихідною інформацією; засобів розширення базових функцій), дотримання правил її раціонального функціонування, адаптації до потреб конкретних користувачів, що надає можливість побудови інформаційної системи бухгалтерського обліку з використанням новітніх інформаційних систем і технологій.

Практичне значення одержаних результатів. Окреслені та узагальнені в дисертації головні напрями удосконалення бухгалтерського обліку відтворення основного капіталу та його організації на підприємствах України мають практичне значення та позитивно впливають на формування сучасного цілісного облікового інструментарію досліджень, системного підходу до облікової діяльності, опрацювання змісту облікової та балансової політики щодо відтворення основного капіталу підприємств через використання комп'ютерного моделювання, впровадження підсистеми управлінського обліку в практичну діяльність та підвищення дієвості управлінського процесу на основі оптимізації його інформаційного забезпечення.

Наукові напрацювання та одержані результати використані:

Федерацією професійних бухгалтерів та аудиторів України (Довідка № 58 від 16.03.2015 р.) щодо відображення в бухгалтерському обліку операцій, пов'язаних із рухом основних матеріальних активів, системи рахунків для цілей бухгалтерського та управлінського обліку на прикладі основних засобів, моделі обліково-аналітичного інструментарію управління інвестиціями на відтворення основних матеріальних активів;

Міністерством фінансів України (Довідка № 11400-09/1449 від 06.10.2013 р.) щодо відображення в бухгалтерському обліку операцій, пов'язаних із рухом основних матеріальних активів, систематизації витрат в залежності від виду ремонтних робіт або модернізації, реконструкції, дообладнання об'єктів основних матеріальних активів, удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення управління підприємством;

Комітетом із питань фінансів і банківської діяльності Верховної Ради України (Довідка № 247-К від 15.03.2015 р.) щодо методичного підходу фінансування витрат, пов'язаних з ремонтами, модернізацією та реконструкцією об'єктів основних матеріальних активів та методики розрахунку амортизації основних засобів із використанням методів управлінського обліку;

Департаментом економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації (Довідка № 03-48/3519 від 10.03.2015 р.) під час проведення тренінгів, семінарів та круглих столів на заняттях школи підприємництва: рекомендації щодо визначення ефективної амортизаційної та інвестиційної політики, джерел фінансування витрат, пов'язаних з ремонтом основних матеріальних активів, нормативно-правової бази лізингових відносин українських та зарубіжних контрагентів;

Управлінням комунального майна та приватизації Харківської міської ради (Довідка № 5 від 20.02.2015 р.): методологічний підхід до визначення справедливої вартості об'єктів основних матеріальних активів із урахуванням міжнародного досвіду, модель залежності впливу фінансової переоцінки основного капіталу на фінансові показники діяльності підприємства, що сприяє прийняттю адекватних управлінських рішень щодо необхідності відтворення основного капіталу;

Спільною підприємців Харківської області (Довідка № 16 від 18.12.2014 р.) основні результати дисертаційної роботи використані під час проведення консультацій, семінарів, круглих столів на заняттях для бухгалтерів, керівників, спеціалістів, приватних підприємців;

Інвестиційно-консалтинговою компанією «PROFESSIONAL CONSULTING» (Довідка № 28 від 25.12.2014 р.) пропозиції щодо концепції обліково-аналітичного інструментарію для управління інвестиціями в основний капітал, критеріїв визначення інвестиційної привабливості підприємств;

Дирекцією підприємства комп'ютерних технологій ТОВ «Альтрея Айті» (Довідка № 21-2 від 18.12.2014 р.): рекомендації щодо формалізації опису завдання з формування облікової політики відтворення основних матеріальних активів шляхом використання аксіоматичної системи, яка включає види і характеристики правил, що використовуються у процесі вирішення завдання, правил, що виражають теоретичне знання, економіко-правове знання системи нормативного регулювання та правил неформального знання бухгалтерського обліку;

КТ «Концерном «Райський уголок» (Довідка № 18 від 15.02.2015 р.), ТОВ «Запорожець» (Довідка № 34 від 16.02.2015 р.): рекомендації з удосконалення бухгалтерського обліку придбання, обміну об'єктів основного капіталу, з проведення переоцінки основних матеріальних активів для організації ефективного управління підприємством.

Результати досліджень включено в навчальні, практичні та методичні посібники, що використовуються в навчальному процесі Харківського державного університету харчування та торгівлі та інших навчальних закладів України, а також під час підготовки методичного забезпечення та викладанні дисциплін «Бухгалтерський облік», «Управлінський облік», «Облік в зарубіжних країнах» та «Організація бухгалтерського обліку» (Акт впровадження від 03.02.2015 р.).

Результати досліджень включено до типового набору навчально-методичних матеріалів, які використовувалися в навчальній програмі з лінії Ноу-Хау фонду Британської Ради з підготовки фінансових та управлінських кадрів України.

Особистий внесок автора. Робота є самостійно виконаним науковим кваліфікаційним дослідженням. Наукові результати, що містяться в роботі, отримані

самостійно. Особистий внесок автора за списком опублікованих у співавторстві праць визначено у переліку основних публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження пройшли апробацію у доповідях і виступах на 13 міжнародних наукових, науково-методичних, науково-практичних конференціях: Міжнародній науковій конференції «Розвиток науки про бухгалтерський облік» (Житомир, 23-24 листопада 2000 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Наука і освіта – 2002» (Дніпропетровськ – Житомир – Донецьк, 05-07 березня 2002 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні напрямки розвитку підприємств харчових виробництв і торгівлі» (Харків, 24 жовтня 2002 р.); Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 40-річчю ХДУХТ «Стратегічні напрямки розвитку підприємств харчових виробництв, ресторанного господарства і торгівлі» (Харків, 17 жовтня 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 70-річчю з дня народження доктора технічних наук, професора, члена-кореспондента ВАСГНІЛ Беляєва Михайла Івановича «Стратегічні напрямки розвитку підприємств харчових виробництв, ресторанного господарства і торгівлі» (Харків, 19 листопада 2008р.); шостій Міжнародній науково-практичній конференції «Наука і освіта – 2008» (Дніпропетровськ, 10-12 березня 2008 р.); першій Міжнародній науково-практичній конференції «Удосконалення обліку, аналізу, аудиту і звітності у сучасних умовах глобалізаційних процесів у світовій економіці» (Ужгород, 26-28 квітня 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Облік, аудит, фінанси: сучасні проблеми теорії, практики та підготовки фахівців» (Харків, 28-29 жовтня 2010 р.); шостій Міжнародній науково-практичній конференції «Наукові дослідження – теорія та експеримент 2010» (Полтава, 17-19 травня 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Прогресивна техніка та технології харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг» (Харків, 19 травня 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми розвитку економіки в умовах глобалізації» (Тернопіль-Чортків, 26-27 квітня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 45-річчю ХДУХТ «Прогресивна техніка та технології харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг» (Харків, ХДУХТ, 18 жовтня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі: проблеми, перспективи, ефективність» (Харків, ХДУХТ, 22 травня 2014 р.); на двох всеукраїнських наукових, науково-практичних конференціях: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Соціально-економічні аспекти розвитку України в умовах конкурентного середовища» (м. Первомайськ, 8-9 квітня 2010 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій 90-річчю з дня народження ректора університету (1967-1988 рр.) кандидата економічних наук, професора, заслуженого діяча вищої школи Української РСР Бережного Івана Григоровича (Харків, ХДУХТ, 20 квітня 2012 р.);

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 55 наукових працях загальним обсягом 131,52 друк. арк. (особисто автору належить 79,29 друк. арк.), у тому числі в двох одноосібних монографіях, трьох навчальних посібниках з грифом Міністерства освіти і науки України у співавторстві, трьох науково-практичних посібниках у співавторстві, у 47 наукових працях загальним обсягом 15,79 друк. арк., у тому числі 26 статей – у наукових фахових виданнях обсягом 12,04 друк. арк., 2 з яких у виданнях, внесених до наукометричних баз даних, 3 статті – у зарубіжних виданнях з профілю дисертації обсягом 1,1 друк. арк., 3 статті – в інших виданнях обсягом 1,3 друк. арк. та 15 тез доповідей конференцій загальним обсягом 1,35 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст дисертації становить 368 сторінок друкованого тексту, у тому числі 17 таблиць та 61 рисунок на 40 сторінках. Список використаних джерел містить 365 найменувань на 34 сторінках. Дисертація містить 11 додатків на 30 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету та завдання дослідження, його об'єкт, предмет і методи, відображено методичне та інформаційне забезпечення, наведено основні результати і наукова новизна, дані про апробацію та практичну цінність одержаних результатів.

У першому розділі «**Теоретичні засади бухгалтерського обліку відтворення основного капіталу в умовах розвитку інформаційного суспільства в Україні**» досліджено історичні аспекти генезису категорії «основний капітал» та визначено особливості його розвитку в умовах ринкової економіки; обґрунтовано сукупність елементів, складових поняття «основний капітал»; розкрито роль та місце облікової інформації про основний капітал у системі економічного управління підприємствами, запропоновано його науково обґрунтовану класифікацію; сформовано концепцію сучасної організації бухгалтерського обліку в інформаційній системі економічного управління основним капіталом підприємств України.

Трансформація нормативної бази сучасного бухгалтерського обліку, що відбувається під впливом айфарезу, значно посилює увагу власників економічних суб'єктів на закономірностях функціонування основного капіталу: диверсифікації процесів виробництва, розробки нових видів продукції, робіт і послуг та оновлення виробничого потенціалу підприємства в цілому; узгодженості тривалості життєвого циклу технологій, основних виробничих активів, бізнес-процесів і певних напрямів діяльності підприємств; зміни ролі і співвідношення значимості різних видів основних матеріальних активів підприємств, посилення значущості нематеріальних активів всіх видів тощо. Висновок про те, що всі перераховані закономірності мають пряме відношення до категорії «основний капітал», зроблено на основі історичного аналізу уявлень про капітал вченими – представниками французької, англійської, вітчизняної економічної думки, німецької бухгалтерської школи, що сприяло обґрунтуванню складових поняття «основний капітал», які відрізняються від існуючих підходів специфікою змісту понять з точки зору об'єктів бухгалтерського обліку та надають можливість обґрунтування відповідності теоретичної суті

основного капіталу в економічній теорії з його відображенням в бухгалтерському обліку і звітності. Доведено, що до складових основного капіталу підприємств входять: основні матеріальні активи, які відображають його майнову складову в активі балансу, відповідають цілям формування матеріально-технічної бази підприємств і визначають напрями процесу відтворення; нематеріальні активи як інтелектуальна складова, яка формується вкладеннями в нематеріальні активи та витратами, необхідними для розвитку інтелектуального потенціалу підприємств; довгострокові фінансові активи, що впливають не тільки на формування, а й на консолідацію основного капіталу. Представлена структура основного капіталу підприємств, уможлиблює надати наступне його визначення: «основний капітал – це сукупність довгострокових основних матеріальних активів, що відображають майнову складову та відповідають цілям формування матеріально-технічної бази підприємств, нематеріальних активів як його інтелектуальної складової, довгострокових фінансових активів, що сприяють його формуванню та консолідації, авансованих на зміцнення та розвиток потенціалу підприємств».

Досліджено зміни та стан основного капіталу в умовах конкуренції та прискореного розвитку інформаційного суспільства в Україні, динаміку основного капіталу, його роль у еволюції системи економічних відношень. Визначено, що суттєвими проблемами для економіки України є не лише недостатні темпи інвестування в основний капітал, а й перевантаження господарської діяльності зношеними об'єктами, питома вага яких продовжує зростати (рис.1).

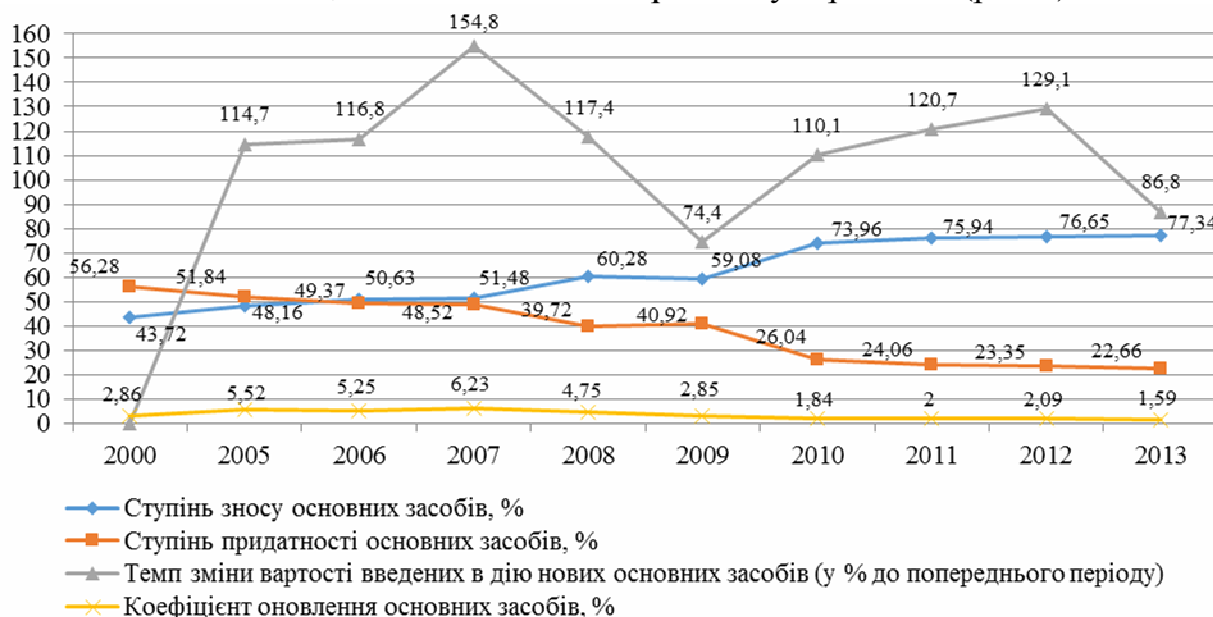

Рис. 1. Стан об'єктів основного капіталу, що характеризує необхідність інтенсифікації процесу відтворення основного капіталу в Україні

Ступінь придатності основних засобів у 2000 році склав 56,28%, а у 2013 році – 22,66%. Це пояснюється суттєвим зниженням коефіцієнтів оновлення основних засобів у 2013 р. порівняно з попередніми роками до 1,59% (наприклад, з 6,23% у 2007 р.). Поряд із цим, відбувається значне зростання ступеню зношеності основних засобів до 77,34% у 2013 році, що свідчить про негативну тенденцію

використання морально застарілого та фізично зношеного устаткування. У зв'язку з цим необхідно суттєво активізувати реноваційні процеси шляхом стимулювання до більш інтенсивного процесу відтворення основного капіталу та побудови сприятливих умов для покращення інвестиційного клімату в країні. Поява господарських структур різних форм власності, виникнення альтернативних джерел фінансування технічного переозброєння підприємств, істотні зміни амортизаційної, інвестиційної та податкової політики держави передбачають нові підходи до традиційних питань відтворення основного капіталу, що викликає необхідність виявлення умов і чинників, які регулюють відтворювальний процес. Тому автором розглянуто напрями та джерела відтворення основного капіталу підприємств України.

У роботі уточнено балансову класифікацію та розкрито зміст основного капіталу за наступними класифікаційними параметрами: основні матеріальні активи, нематеріальні активи, довгострокова дебіторська заборгованість та довгострокові фінансові інвестиції. Запропонована класифікація надає можливість відстежувати й оцінювати об'єкти основного капіталу у взаємозв'язку з Національними стандартами бухгалтерського обліку, Податковим кодексом України та показниками бухгалтерського балансу і може бути використана під час організації аналітичного обліку основних матеріальних активів, нарахуванні амортизації, орендної плати, складанні звітності, що в цілому сприяє підвищенню ефективності економічного управління. Розглядаючи запропоновану класифікацію основного капіталу та аналізуючи зазначений перелік класифікаційних ознак і, як результат, – класифікаційних різновидів, можна зробити висновок, що систематизація за видами (групами) забезпечує ефективне та цілеспрямоване управління формуванням та використанням основного капіталу, сприяє удосконаленню структури Балансу (Звіту про фінансовий стан) та вказує напрями розширення об'єктів бухгалтерського обліку.

У результаті проведеного дослідження було визначено коло методологічних і практичних проблем традиційної системи обліку в Україні щодо обґрунтування критеріїв ефективності для досягнення визначених стратегічних цілей; систематизації обліково-управлінської інформації, що висвітлює різноманітні інвестиційні ризики; системи показників, яка б відображала стратегічно важливу для підприємства інформацію; використання сучасних інформаційних технологій тощо. Систематизація підходів вітчизняних і зарубіжних науковців дозволила визначити концепцію сучасної організації бухгалтерського обліку через впровадження підсистеми управлінського обліку, сформулювати та уточнити змістовну наповненість дефініції «управлінського обліку» як підсистеми бухгалтерського обліку (рис. 2).

Визначено, що одним із основних методологічних засобів реалізації концепції управлінського обліку на підприємствах України є побудова Плану рахунків для цілей інтеграції бухгалтерського та управлінського обліку, який є частиною облікової політики підприємств та уможливорює внесення необхідних змін до

Рис 2. Концепція сучасної організації бухгалтерського обліку основного капіталу в інформаційній системі економічного управління

номенклатури балансових рахунків, рахунків доходів і витрат без порушення загальних принципів виокремлення розділів і груп за відповідними класами, що представлено в роботі на прикладі основних матеріальних активів.

У другому розділі «Сучасна парадигма методології бухгалтерського обліку відтворення основного капіталу в Україні» досліджено методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про основний капітал; визначено новітню парадигму бухгалтерського обліку основного капіталу; сформовано основні напрями організації облікової та балансової політики як ідеології економіки підприємств щодо відтворення основного капіталу; досліджено методологічні концепції оцінки основного капіталу.

Методологія бухгалтерського обліку основного капіталу у сучасних умовах, з одного боку є традиційною, а з іншого має особливості, пов'язані з розвитком інформаційного суспільства в Україні. Доведено, що управління основним капіталом, в процесі якого реалізуються численні функціональні господарські завдання та приймаються рішення, може бути ефективним тільки в тому випадку, якщо методологічні особливості їх обліку адекватні умовам придбання, використання та відтворення, що диктує зміну парадигми бухгалтерського обліку та формує орієнтири його подальшого розвитку. Тому новітня парадигма бухгалтерського обліку основного капіталу визначає розвиток його основних базових положень в умовах інституційного середовища та економічного управління підприємством щодо принципів, які потребують доповнення у зв'язку з використанням комп'ютерних технологій та підвищенням інформативності бухгалтерського обліку; оцінки, яка відображає реальну вартість основного капіталу на конкретний момент часу; використання в бухгалтерському обліку більш змістовного поняття «зменшення вартості» щодо списання об'єктів основного капіталу.

Доведено, що поряд із принципами, які розглядаються як у Міжнародних стандартах фінансової звітності, так і в Національних стандартах бухгалтерського обліку, традиційних для системи бухгалтерського обліку, доцільно використовувати принципи, що обумовлені системним підходом до проблем організації обліку та аналізу основного капіталу в рамках економічного управління, а саме: принцип інтерпретації; принцип інтеграції передачі даних; принцип трансформації та розвитку; принцип формування глобальної мети. Системне та послідовне їх застосування сприяє забезпеченню формування єдиної системи облікових даних, що володіє якісними і кількісними характеристиками, необхідними для вирішення завдань удосконалення бухгалтерського обліку основного капіталу підприємств. Визначено, що окрім принципів бухгалтерського обліку основного капіталу важливу частину його методології складають базові категорії, які тісно пов'язані з поняттями: визнання, оцінка, амортизація, ремонти та списання основних матеріальних активів. Тому зазначені поняття розглянуто всебічно, надаючи можливість вибору методів обліку і способів оцінки.

Методологія як загальна категорія представлена сукупністю методів і способів обліку, а саме обліковою політикою. Уточнено, що існує два важливих завдання у сфері бухгалтерського обліку основного капіталу. Перше полягає у визначенні того,

яку частину його вартості буде списано на витрати в поточному звітному періоді; друге – в підрахунку залишкової вартості, яку представлено в балансі. З рішенням цих завдань пов'язані особливості та проблеми бухгалтерського обліку основного капіталу, що, у свою чергу, визначають основні напрями організації облікової політики на підприємствах. Серед них: оцінка об'єктів основного капіталу; методологія погашення вартості функціонуючих основних матеріальних активів; види ремонтів та джерела їх фінансування; система відображення руху об'єктів основного капіталу на рахунках бухгалтерського обліку; застосування комп'ютерів і сучасних комп'ютерних програм.

У взаємозв'язку з обліковою політикою досліджено дефініцію «балансова політика», яка завжди була предметом діяльності бухгалтерів і представляє собою творчий підхід до формування фінансової звітності шляхом використання методів облікової політики та прийому креативності бухгалтерського обліку в межах чинного законодавства, створюючи інформацію, необхідну різного роду інституціям або окремим внутрішнім чи зовнішнім користувачам (рис. 3). Визначено способи, за допомогою яких є можливість впливу на балансову політику підприємств стосовно основного капіталу: регулювання оцінок активу і пасиву балансу, вибір джерел списання отриманих результатів, розподіл доходів і витрат між суміжними звітними періодами тощо.

В умовах інфляції однією із самих актуальних проблем у сфері обліку основного капіталу стає проблема оцінки, оскільки від її точності та вірогідності залежить об'єктивність усієї бухгалтерської інформації. Категорія оцінки є основною в економіці та особливо залежною від ринкових принципів організації бухгалтерського обліку. У результаті аналізу наукових робіт з проблематики оцінки систематизовано різноманітні її види за параметрами (наукова концепція, мета оцінки, умови використання та методологічний підхід на базі прибутків/витрат), встановлено основні наукові напрями в оцінці управління активами. Проблема вибору підходів і методів оцінки є складною, оскільки в кожному конкретному випадку використання об'єкта основного капіталу, методика оцінки може бути різною. Міжнародні стандарти передбачають побудову економічних моделей для вибору підходу до оцінки, що характеризуються єдністю способів розрахунків.

Оцінка справедливої вартості може використовувати ринковий, дохідний та витратний підходи, кожен з яких дозволяє підкреслити певні характеристики елементів основного капіталу. У роботі зроблено висновок, що застосування різних методів оцінки дозволяє аргументовано управляти вартістю бізнесу і враховувати в ній можливу зміну умов інвестування коштів в основний капітал. З метою забезпечення порівнянності оцінки в умовах інфляції стає необхідним проведення переоцінок основних матеріальних активів. За результатами проведених досліджень встановлено, що у методології бухгалтерського обліку переоцінки основних матеріальних активів існує проблема неопрацьованості. До теперішнього часу в жодній нормативний акт із бухгалтерського обліку не включено положення про необхідність проведення переоцінки поточної ринкової вартості основних матеріальних активів, яку на практиці проводять у звітному періоді до початку нового звітного року.

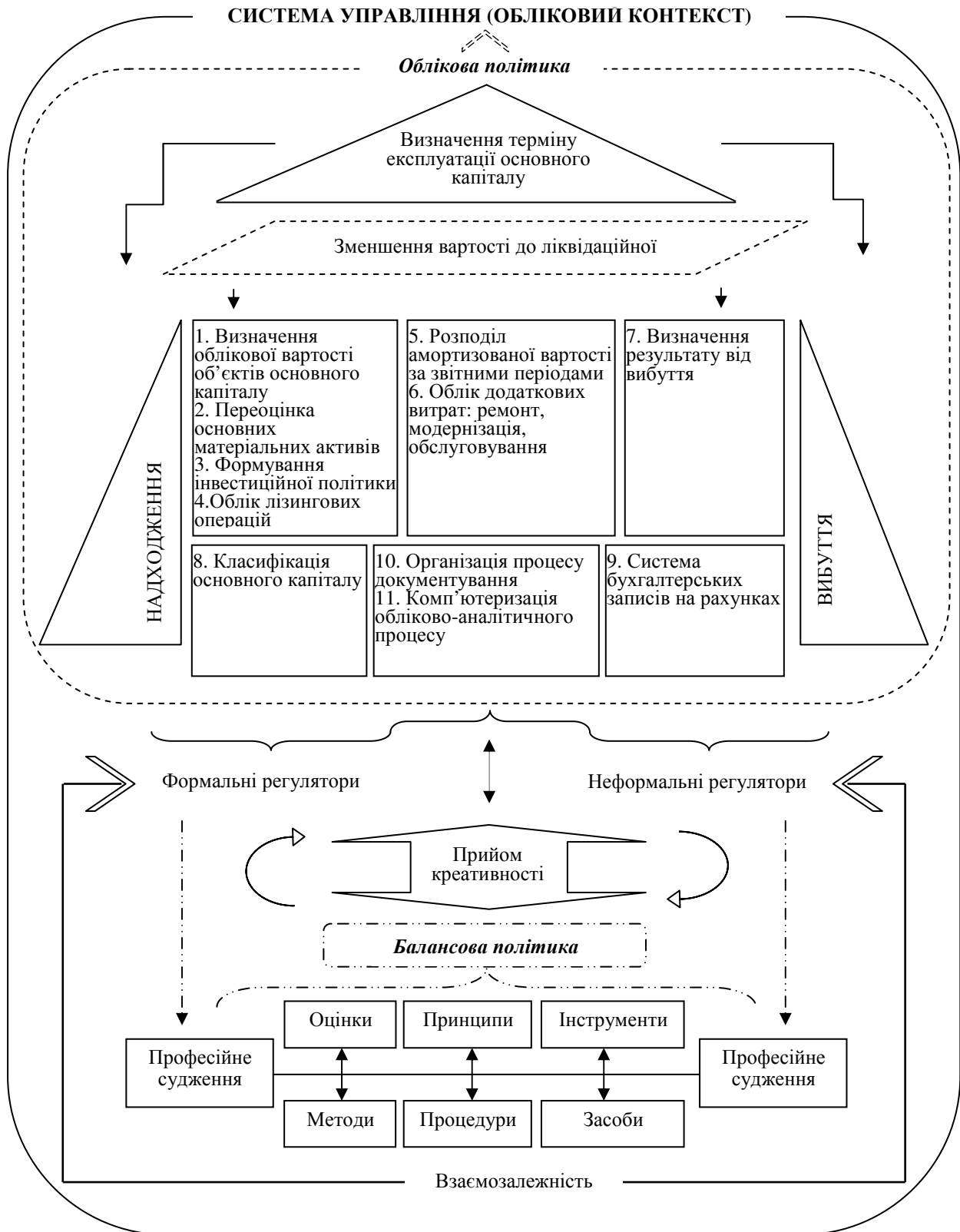

Рис. 3. Взаємозв'язок облікової політики щодо основного капіталу з балансовою політикою підприємства

Під час переоцінки виникає ще один показник – відхилення нової поточної (відновної) вартості від попередньої облікової вартості об'єктів основних матеріальних активів. Разом із цим показником важливе значення відводиться

критерію суттєвості, який пропонується фіксувати в обліковій політиці з метою відображення переоцінки основних матеріальних активів у бухгалтерському обліку та звітності.

У роботі показано вплив переоцінки основних матеріальних активів на показники фінансово-господарської діяльності підприємства. Під час вибору стратегії переоцінки об'єктів рекомендується виходити з тієї, що призводить у результаті до позитивної сукупної зміни більшості фінансових показників ефективності діяльності підприємства.

У третьому розділі **«Теоретико-методологічні засади бухгалтерського обліку складових процесу відтворення основного капіталу в Україні»** розкрито методологічні аспекти щодо складових процесу відтворення основного капіталу; досліджено дефініцію інвестиції як фінансову основу відтворення основного капіталу в сучасних умовах господарювання і визначено обліково-аналітичний інструментарій для управління інвестиціями в основний капітал; окреслено генезис наукових досліджень щодо амортизації, зносу та амортизаційної політики; досліджено джерела фінансування ремонтів основних матеріальних активів; визначено лізинг як ефективний механізм відтворення основного капіталу.

Проведений комплексний аналіз наукових досліджень щодо інвестицій у основний капітал дозволив встановити, що інвестиції є однією з найбільш часто використовуваних категорій як на мікро-, так і на макрорівні. Інформація про інвестиції в основний капітал, що формується в бухгалтерському обліку та звітності, потребує особливого методичного підходу в разі її інтерпретації для використання в управлінні основним капіталом. Тому важливим фактором, що впливає на структуру інвестицій в основний капітал, є інвестиційна політика. Від її змісту, процедури реалізації та принципів залежить система показників, яка може і повинна відображатися у звітності для характеристики основного капіталу. Визначення теоретичних і методологічних проблем, від яких залежить зміст категорії «основний капітал», надало можливість сформулювати концепцію обліково-аналітичного інструментарію для управління інвестиціями в основний капітал шляхом запропонованої моделі, що містить три взаємопов'язаних блоки: обліковий інструментарій, оцінка грошових потоків та аналітичний інструментарій.

Серед виокремленої в роботі групи витрат значна роль відведена амортизації як джерелу відтворення основних матеріальних активів, що обумовлено впливом науково-технічного прогресу, змінами у формуванні структури капітальних вкладень, прискоренням морального зносу, переглядом норм амортизаційних відрахувань, розширенням прав підприємств у використанні нарахованих сум амортизації.

Систематизація поглядів вітчизняних і зарубіжних науковців дозволила обґрунтувати генезис категорії «амортизація», розкрити її функції на основі класичних економічних теорій і праць французьких учених Е. Леотея, А. Гільбо, німецьких учених Д. Шиффа, Г. Штауба і Ю. Шмаленбаха, українських вчених С. Голова, М. Бондаря, Н. Виговської, В. Сопка та інших. На основі такого аналізу зроблено висновки про природу і суть амортизації: 1. Амортизацію історично розуміють як фінансову операцію. 2. Застосування амортизації вимагає

встановлення норм, закріплених за видами основних засобів. 3. Можливе використання різних методів розрахунку амортизації. 4. Можливе створення спеціального резерву – амортизаційного фонду. Уточнено визначення суті амортизаційної політики підприємств, як складової загальнодержавної політики формування власних фінансових ресурсів на відтворення основного капіталу, що полягає в оптимізації методів нарахування та впливає на формування фінансового результату підприємств. Проведені дослідження щодо факторів, які впливають на амортизаційну політику, вибору методів амортизації та підходів до нарахування амортизації на підприємствах надали сприяли формуванню концептуальної позиції під час розробки загальної методології бухгалтерського обліку амортизації основних матеріальних активів.

У сучасних умовах господарювання особливу увагу приділяють питанням обліку витрат на ремонти, модернізацію, реконструкцію та дообладнання основних матеріальних активів. Необхідність точного визначення економічного змісту ремонтів спричинена тим, що без правильного їх розуміння неможливо обґрунтовано вирішити питання фінансування, контролю й обліку витрат на ремонти. Запропоновано модель класифікації витрат залежно від виду ремонтних робіт або модернізації та реконструкції об'єкта з урахуванням їх впливу на майбутні економічні вигоди (рис. 4). Відповідно до запропонованої класифікації ремонти основних засобів варто поділяти на поточний і капітальний залежно від їх впливу на стан об'єкта основних засобів. Необхідність розподілу ремонту на поточний і капітальний зумовлена тим, що обидва види ремонту можуть по-різному впливати на фізичний стан об'єкта основних засобів: після проведення капітального ремонту може бути значно збільшена продуктивність об'єкта і таким чином частково відшкодований фізичний знос. Тому на вартість капітального ремонту пропонується зменшувати суму амортизації, що у свою чергу приведе до збільшення залишкової вартості об'єкта основних засобів, залишаючи при цьому незмінним його термін експлуатації. Якщо за допомогою проведення відповідних робіт продовжується термін служби основних матеріальних активів і є можливість збільшення майбутніх економічних вигід, то такий процес варто вважати модернізацією або реконструкцією основних засобів. У цьому випадку капітальні витрати, пов'язані з ними, збільшують первісну вартість відповідного об'єкта основних матеріальних активів.

Обґрунтовано економічний зміст і нормативно-правове забезпечення інвестицій у лізинг, досліджено функції лізингу як складного соціально-економічного явища, визначено суб'єкти лізингу для всіх форм організації лізингових угод: прямого, непрямого, зворотного лізингу та лізингу постачальнику. Побудована в роботі принципова модель фінансового лізингу дозволяє модифікувати її для різних випадків організації бізнесу, організовувати роздільний, простий, складний, груповий (акціонерний), прямий та інші види лізингу. Аналіз нормативно-правової бази, у рамках якої організовуються лізингові відносини українських контрагентів, дозволив виявити вплив умов договорів лізингу, що визначають балансове відображення предмета лізингу, на порядок відображення в бухгалтерському обліку лізингових операцій.

Рис. 4. Модель класифікації витрат, пов'язаних із відтворенням основних матеріальних активів

У четвертому розділі «Удосконалення методології та організації бухгалтерського обліку відтворення основного капіталу в Україні» досліджено процес генерації управлінської інформації про основний капітал для ефективного управління підприємством; розкрито інноваційну методологію бухгалтерського обліку основного капіталу; запропоновано механізм інтеграції бухгалтерського й управлінського обліку основного капіталу в аспекті побудови системи рахунків.

Створення на підприємстві системи інформації управлінського обліку неможливе без правильної класифікації процесів і технологій відповідно до його систематики, що дозволяє розробити сучасну методологію обліку витрат із утримання й експлуатації основних матеріальних активів, визначення результатів діяльності, формування системи управлінської звітності. Сформовано підходи до формування результативної облікової інформації щодо відтворення основного капіталу підприємств у підсистемі управлінського обліку шляхом використання

методу генерування інформації через розвиненість системи обліку та ступінь її комп'ютеризації, агрегування даних з урахуванням конкретного управлінського завдання, виокремлення центрів відповідальності та раціональної структури її організації.

Під час отримання обліково-аналітичної інформації для потреб управління і, головним чином, прийняття рішень щодо збільшення прибутковості нерухомості, ефективності використання устаткування, не можна обмежуватися разовими, частковими змінами в організації обліку на окремих підприємствах, потрібно здійснити систему комплексних заходів, у тому числі й щодо удосконалення методології та організації обліку в умовах змін соціально-економічного стану України, що не може не впливати на процес відтворення основного капіталу. Запропоновано інноваційні методологічні підходи до відображення в бухгалтерському обліку операцій, пов'язаних із рухом об'єктів основного капіталу: придбанням, обміном та вибуттям; відтворенням основних матеріальних активів шляхом проведення ремонтів або їх модернізації, реконструкції та дообладнання; переоцінки основних матеріальних активів; лізингових операцій, що сприяє подальшому його розвитку як інформаційної підсистеми управління підприємствами.

Обґрунтовано доцільність внесення корективів щодо обліку малоцінних і швидкозношуваних предметів (МШП) та малоцінних необоротних матеріальних активів (МНМА), оскільки поділ засобів праці на основні та малоцінні недоцільний. Запропоновано виключити з Плану рахунків рахунок 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети» через віднесення на відповідний субрахунок до рахунку 20 «Виробничі запаси» та виключити субрахунок 112 «Малоцінні необоротні матеріальні активи», що сприяє уникненню плутанини під час постановки їх на облік на підприємствах та не вплине на деталізацію й конкретизацію бухгалтерської інформації.

До цього часу відсутній обліковий механізм, за допомогою якого можна було б визначати ефективність інновацій, що безпосередньо впливає на процес відтворення основного капіталу. Під час вибору джерел фінансування враховується багато факторів: вартість залученого капіталу, ефективність його віддачі, співвідношення власного й позикового капіталів, що визначає рівень незалежності підприємства, ризик, що виникає за умови використання того або іншого джерела, а також економічні інтереси інвесторів. Облік названих джерел ведеться на багатьох рахунках: 13 «Знос (амортизація) необоротних активів», 40 «Зареєстрований (пайовий капітал)», 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)», 48 «Цільове фінансування і цільові надходження», 50 «Довгострокові позики», 60 «Короткострокові позики» тощо, що створює незручності у використанні такої розрізної інформації. Запропоновано до складу відповідних синтетичних рахунків (15 «Капітальні інвестиції», 23 «Виробництво», субрахунку 941 «Витрати на дослідження і розробки») відкривати аналітичні рахунки для обліку витрат, виходу інноваційної продукції за новими технологіями, доходів і результатів діяльності. Крім того, облік доходів від реалізації інноваційних продуктів ведеться на різних субрахунках: 701 «Дохід від реалізації готової продукції», 702 «Дохід від реалізації

товарів», 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг», 719 «Інші доходи від операційної діяльності». Пропонується вести облік доходів на окремих аналітичних рахунках до нового субрахунку 706 «Доходи від реалізації інноваційної продукції». Аналітичний облік на цьому субрахунку рекомендується вести за видами реалізованих інноваційних продуктів, а на окремому аналітичному рахунку до субрахунку 793 «Фінансовий результат іншої діяльності» відображати фінансовий результат від інноваційної діяльності.

У Плані рахунків до рахунку 79 «Фінансові результати» не передбачено субрахунку, на якому була б можливість формування результату від інвестиційної діяльності. Вважаємо такий факт неправомірним і пропонуємо включити субрахунок 794 «Результат інвестиційної діяльності», на якому доцільно відображати фінансовий результат від операцій з основними матеріальними активами (пов'язані з лізинговими, орендними операціями тощо).

Запропоновано вдосконалення обліку відтворення основних засобів шляхом проведення ремонтів або модернізації та реконструкції об'єктів. У зв'язку з цим рекомендовано відкрити в Плані рахунків субрахунки 156 «Капітальні інвестиції на модернізацію та реконструкцію основних засобів» та 157 «Капітальний ремонт основних засобів», а також змінити технологію обліку на них через збирання витрат, що збільшують відповідно первісну або залишкову вартість основних матеріальних активів. Рекомендовано з метою визначення загальної суми витрат на поточний ремонт (розрахунок собівартості ремонтних робіт) використовувати рахунок 23 «Виробництво» з виділенням субрахунку «Поточний ремонт основних засобів», а після підписання Акту про проведення ремонту основних засобів списувати її на витрати. Вартість капітального ремонту визначається шляхом калькулювання його собівартості на дебеті субрахунку 157 «Капітальний ремонт основних засобів», на цю суму збільшується залишкова вартість основних засобів шляхом зменшення суми нарахованого зносу. Таким чином, на собівартість вплине тільки сума поточного ремонту, оскільки зменшення суми амортизації на вартість капітального ремонту призведе до збільшення залишкової вартості об'єкта основних засобів, залишаючи при цьому незмінним його термін експлуатації. Рекомендовано класифікацію витрат залежно від цілей управління шляхом визначення ознак, які впливають на характер витрат, що надає можливість вирішення питань фінансування, контролю й обліку витрат на ремонт.

Визначено, що обґрунтоване відображення в бухгалтерському обліку орендних і лізингових відносин неможливо без вирішення комплексу питань із нарахування амортизації лізингового майна та питань щодо належного осмислення орендних і лізингових операцій із позиції права. У зв'язку з цим запропоновано порядок превентивного обліку відповідних зобов'язань у орендаря, що відповідає вимогам обачності, оскільки в будь-який момент баланс орендаря має відображати реальну суму його зобов'язань, що будуть ним виконані незалежно від обставин.

Запропоновано схеми взаємозв'язку бухгалтерських записів із підсистемою управлінського обліку щодо: нарахування амортизації основних засобів; рахунків управлінського та бухгалтерського обліку з групування витрат на експлуатацію основних засобів; центрів відповідальності з рахунками бухгалтерського й

управлінського обліку. Наведені кореспонденції уможливають упорядкування інформації про основний капітал на рахунках, що кореспондують між собою, і, таким чином, сприяють інтеграції підсистеми управлінського обліку з бухгалтерським обліком.

У п'ятому розділі **«Моделювання та комп'ютеризація процесу формування облікової політики відтворення основного капіталу в умовах реалізації механізмів штучного інтелекту»** проведено дослідження концепції реалізації інформаційної функції бухгалтерського обліку; запропоновано системотехнічну та математичну постановку завдання формування облікової політики основного капіталу; розкрито процес моделювання інтелектуальної системи формування облікової політики основних матеріальних активів із застосуванням методів штучного інтелекту.

Узагальнення сучасних теоретичних поглядів учених на застосування системних досліджень та управлінських нововведень щодо процесів моделювання інформаційних технологій бухгалтерського обліку, які забезпечують гнучку адаптацію до специфіки облікової роботи різних категорій користувачів і можливість тісної інтеграції з іншими підсистемами управління, сприяє визначенню цілого спектра наукових проблем, що потребують свого вирішення, а саме: відставання теоретичних досліджень за ключовими напрямками розвитку методології бухгалтерського обліку, зумовленими кардинальними змінами в підсистемі бухгалтерського обліку як інформаційної функції підтримки бізнес-процедур; недосконалий організаційний механізм адаптації бухгалтерських програм до умов економічної та соціальної нестабільності зовнішнього та внутрішнього середовища підприємств, що знаходяться в різних фінансових станах і ринкових ситуаціях; відсутність теоретично обґрунтованої методології моделювання інтелектуальних систем (ІС) бухгалтерського обліку, здатної забезпечити зниження складності та тривалості традиційного інтерактивного процесу розробки систем за рахунок пропозиції нових підходів і технологій.

Доведено, що найбільш перспективним та ефективним підходом до комп'ютеризованого вирішення завдань бухгалтерського обліку є інтеграція чинних програм з технологіями штучного інтелекту (прикладом якого є досліджувана сьогодні система Data mining) шляхом розробки інформаційних систем, які володіють інтелектуальними властивостями та застосовують бази знань, що забезпечує якісне підвищення рівня комунікабельності, координації, співробітництва та підвищення потенціалу інформаційних зв'язків підприємств.

Головною ланкою будь-якої інтелектуальної системи, яка багато в чому визначає її можливості, є база знань. При цьому її моделювання – досить складний і трудомісткий процес, що передбачає вирішення певних завдань, сформульованих у дослідженні. Запропоновано модель побудови бази знань при вирішенні завдання формування облікової політики підприємства в інтелектуальній системі бухгалтерського обліку (рис. 5).

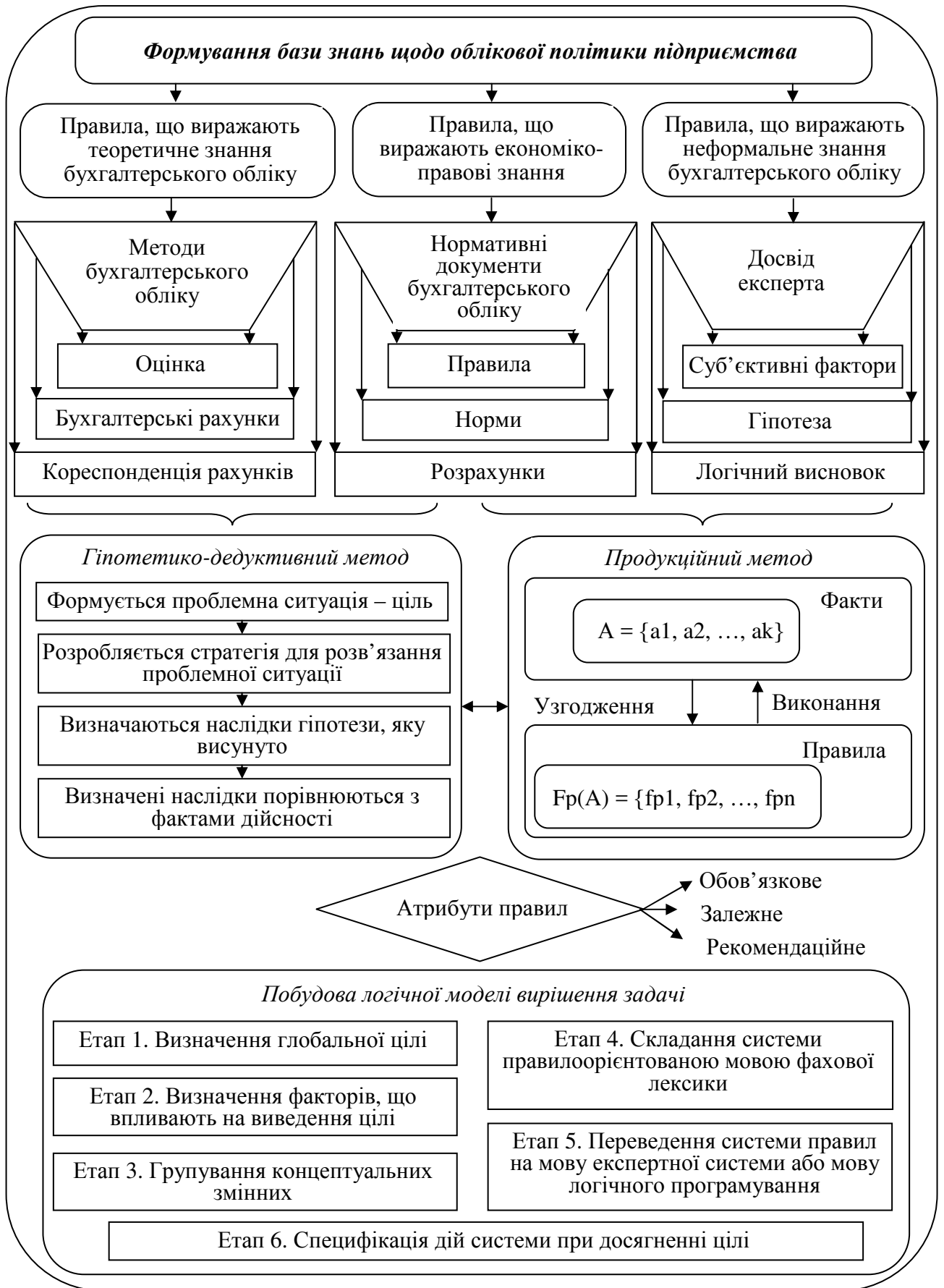

Рис. 5. Модель побудови бази знань при вирішенні завдання формування облікової політики підприємства в інтелектуальній системі бухгалтерського обліку

Рекомендовано формалізований опис завдання з формування облікової політики (ФОП) в аспекті основних матеріальних активів шляхом використання аксіоматичної системи, яка включає види та характеристики правил, що використовуються в процесі вирішення завдання: правил, що виражають теоретичне знання, економіко-правове знання системи нормативного регулювання та правил, що виражають неформальне знання бухгалтерського обліку.

Доведено, що в процесі виведення нових знань виникає проблема інтеграції баз даних (БД) та баз знань (БЗ). Інтегрований підхід до створення й використання БД і БЗ припускає можливість поєднання в межах однієї операції різноманітних функцій управління даними та знаннями, що уможлиблює, з одного боку, включення бази даних у сферу дії новітніх технологій обробки знань, а з іншого – спрощення створення складних БЗ за рахунок використання сформованих і достатньо розвинених технологій обробки даних. Об'єднання БЗ і БД припускає не тільки необмежений обмін інформацією між ними, але й узгодження форм подання інформації.

Запропоновано послідовність технології моделювання процесів формування облікової політики відтворення основних матеріальних активів підприємства, результатом якої є побудова логічної моделі розв'язання задачі (ЛМЗ) та її наступна реалізація спеціалізованою мовою експертних систем (ЕС). Реалізація моделі в середовищі експертної системи або мовою логічного програмування сприяє інтерпретації її в робочу програму, готову для використання, а побудова ЛМЗ у графічному вигляді – моделюванню та візуалізації логіки міркувань бухгалтера-експерта під час визначення постановки мети. Визначено основні принципи побудови професійної лексики експерта з облікової політики для введення та коригування системи правил у базі знань в процесі її експлуатації. Введення правил доцільно організувати з використанням діалогу в реальному режимі. При цьому користувач оперує з назвами звичних для нього понять. Синтаксичний аналізатор подає список понять, що використовуються користувачем, на підставі якого здійснюється встановлення відповідності між ними та назвами правил, назвами концептуальних змінних, полями БД. Бухгалтер-експерт з облікової політики підприємства може звертатися до списків правил, списків концептуальних змінних, баз даних, їх полів безпосередньо шляхом їх перегляду у відповідних вікнах. Крім того, є можливість переглядати БД нормативно-законодавчого характеру та вибирати з них положення, необхідні для обґрунтування висновків, які встановлено правилом.

Реалізація запропонованих у дисертації розробок підвищує наукову обґрунтованість обліку основного капіталу, забезпечує формування інформації в розрізі споживачів, надає можливість впровадження перспективних інформаційних технологій, що сприяє організаційному розвитку підприємств в умовах інформаційного суспільства в Україні.

Висновки

У дисертації проведено теоретичне дослідження та вирішено актуальну наукову проблему є формування теоретико-методологічної бази бухгалтерського

обліку відтворення основного капіталу та його організації на підприємствах України в умовах використання новітніх інформаційних технологій.

За результатами дослідження сформульовано висновки концептуально-теоретичного, методологічного, організаційного та науково-практичного характеру, що відображають вирішення завдань дисертаційної роботи відповідно до поставленої мети.

1. На основі комплексного дослідження генезису категорії основного капіталу зроблено висновок, що базовими концепціями під час визначення змісту категорії «основний капітал» є концепція капіталу (що включає фінансову та фізичну) і концепція підтримки капіталу. Доведено, що класичні теорії розглядають капітал не стільки як джерело багатства, скільки як саме багатство, підтверджуючи істину бухгалтерських теорій про те, що капітал – це актив, а основний капітал – це довгостроковий актив. Використовуване сьогодні поняття «необоротні активи» є некоректним, оскільки нечітко відображає економічну суть активів, які не можуть не обертатися, і обертаються шляхом перенесення своєї вартості на виготовлений продукт не відразу, а частково в довгостроковому періоді. Представлена структура основного капіталу підприємств уможливіє уточнити змістовне наповнення його визначення, а саме: «основний капітал – це сукупність довгострокових основних матеріальних активів, що відображають майнову складову та відповідають цілям формування матеріально-технічної бази підприємств, нематеріальних активів як його інтелектуальної складової, довгострокових фінансових активів, що сприяють його формуванню та консолідації, авансованих на зміцнення та розвиток потенціалу підприємств», що сприяє приведенню економічної суті визначення основного капіталу з економічною теорією та його відображенню в бухгалтерському обліку та звітності з урахуванням міжнародного досвіду.

2. Досліджено зміни основного капіталу підприємств України в умовах конкуренції та розвитку інформаційного суспільства, динаміку його відтворення. Визначено роль основного капіталу в еволюції та розвитку системи економічних відносин і доведено, що суттєвими проблемами для економіки України є не лише недостатні темпи інвестування в основний капітал, а й перевантаження господарської діяльності підприємств зношеними об'єктами, питома вага яких продовжує зростати. У зв'язку із цим необхідно суттєво активізувати реноваційні процеси шляхом стимулювання до більш інтенсивного використання та відтворення основних матеріальних активів, побудови сприятливих умов для покращення інвестиційного клімату в Україні.

3. Головна особливість і місце облікової інформації в економічному управлінні підприємствами полягає в її системному характері, що на практиці виявляється в чіткій логічній єдності інформаційної, контрольної й аналітичної функцій. Для формування бухгалтерської інформації про основний капітал запропоновано його науково обґрунтовану класифікацію як інструментарій бухгалтерського обліку, яка, на відміну від існуючих, сприяє відстеженню та оцінці об'єктів основного капіталу у взаємозв'язку з Податковим кодексом України та показниками бухгалтерського балансу й розкриває зміст основного капіталу за класифікаційними позиціями: основні матеріальні активи, нематеріальні активи,

довгострокова дебіторська заборгованість та довгострокові фінансові інвестиції. Розглядаючи запропоновану класифікацію основного капіталу та аналізуючи зазначений перелік класифікаційних ознак і, як результат, – класифікаційних різновидів, можна зробити висновок, що систематизація за видами (групами) забезпечує ефективне та цілеспрямоване управління основним капіталом підприємств і є інформаційним підґрунтям для організації контролю, аналітичного обліку, складання звітності, що в цілому сприяє підвищенню ефективності системи економічного управління.

4. За умов розвитку інформаційного суспільства в Україні роль і значення бухгалтерського обліку як важливої функції управління підприємствами суттєво зростає. Але з позицій вимог до інформаційного забезпечення управлінського процесу процедура бухгалтерського обліку, в тому числі й відтворення основного капіталу підприємств, потребує реформування, що спрямоване на розробку таких методологічно-організаційних інструментів, які сприяють визначенню реальних результатів діяльності, дійсної вартості основного капіталу, напрямів його відтворення, що можливо за умови розроблення концепції організації управлінського обліку основного капіталу та використання її для впровадження підсистеми управлінського обліку в практичну діяльність підприємств. Систематизація підходів вітчизняних і зарубіжних науковців дозволила сформулювати та уточнити дефініцію «управлінського обліку» як підсистеми бухгалтерського обліку, обґрунтувати методологічні засоби реалізації концепції управлінського обліку на підприємствах України шляхом побудови Плану рахунків з метою інтеграції бухгалтерського й управлінського обліку на прикладі основних матеріальних активів, який є частиною облікової політики підприємств та уможлиблює внесення необхідних змін до номенклатури балансових рахунків, рахунків доходів і витрат без порушення загальних принципів виокремлення розділів і груп за відповідними класами.

5. Сучасна парадигма методології бухгалтерського обліку основного капіталу, з одного боку, є традиційною, а з іншого – має особливості, пов'язані з розвитком ринкових економічних відносин. Запроваджені в процесі реформування нові облікові інструменти є настільки значущими, що їх об'єднано в дефініцію «новітня парадигма» в контексті бухгалтерського обліку основного капіталу, яка визначає розвиток його базових положень в умовах інституційного середовища та економічного управління підприємствами щодо принципів, оцінки та списання майна. Системність і послідовність використання розглянутих принципів обліку впливає на якість обліково-аналітичної інформації, сприяє вирішенню завдань і визначенню шляхів удосконалення методології бухгалтерського обліку основного капіталу, прискоренню запровадження прогресивних облікових систем.

6. Вивчення завдань бухгалтерського обліку основного капіталу дозволило узагальнити та сформулювати основні напрями формування облікової політики на підприємствах з урахуванням зарубіжного досвіду та історично сформованих особливостей національної системи бухгалтерського обліку, що впливає на ідеологію економіки підприємств на тривалий період та поєднує всі стадії відтворення основного капіталу. Серед них такі: оцінка основних матеріальних

активів; методологія погашення вартості функціонуючих основних матеріальних активів; види ремонтів основних засобів та джерела їх фінансування; система відображення руху основних матеріальних активів на рахунках бухгалтерського обліку; застосування комп'ютерів і сучасних комп'ютерних програм. Разом із поняттям «облікової політики» предметом діяльності персоналу облікових служб завжди була «балансова політика», яка являє собою творчий підхід до регулювання показниками фінансової звітності підприємства, у тому числі й балансу. Визначено, що через використання методів облікової політики та прийом креативності у бухгалтерському обліку є можливість впливу на балансову політику підприємства стосовно основного капіталу: регулювання оцінок активу та пасиву балансу, вибір джерел списання отриманих результатів, розподіл доходів і витрат між суміжними звітними періодами тощо зі створенням інформації, необхідної різноманітним інституціям або окремим внутрішнім чи зовнішнім користувачам.

7. В умовах інфляції однією з найгостріших і найактуальніших проблем у сфері обліку основних матеріальних активів стає проблема оцінки, оскільки від її точності та вірогідності залежить об'єктивність усієї бухгалтерської інформації. У результаті проведеного аналізу систематизації різноманітних видів оцінки за науковою концепцією, метою оцінки, умовами використання та методологічними підходами, заснованими на прибутках та витратах, встановлено основні наукові напрями в оцінці управління активами. Доведено, що одним із основних принципів оцінки є принцип «перманентності інвентарю», або принцип «незмінної первісної оцінки», безумовність застосування якого в умовах стабільного ціноутворення не викликає сумніву, проте, якщо не враховувати інфляційний фактор і продовжувати враховувати майно тільки за первісною оцінкою, то це може призвести до небажаних наслідків. З метою їх подолання та забезпечення можливості порівняння оцінки в умовах інфляції стає необхідним визначення стратегії переоцінки основних матеріальних активів. Вибір стратегії переоцінки рекомендовано здійснювати за критерієм поліпшення фінансового стану підприємства на основі відстеження низки ключових показників або одного інтегрального показника.

8. Аналіз наукових досліджень дозволив визначити роль інвестиційної політики, реалізація якої на макро- і мікрорівнях сприяє відтворенню основного капіталу та впливає на його якісний і кількісний склад та ефективність розвитку матеріально-технічного потенціалу підприємств. Досліджено вплив інвестиційної політики на формування структури основного капіталу та сформульовано її принципи в умовах нової управлінської парадигми. Визначено, що в основі аналітичного обґрунтування процесу прийняття управлінських рішень інвестиційного характеру лежать не тільки оцінка, порівняння обсягу передбачуваних інвестицій і майбутні грошові надходження, але й система обліково-аналітичної інформації, яку побудовано на основі показників, що визначають грошові потоки, пов'язані з рухом основного капіталу. Викладені в роботі теоретичні та методологічні проблеми, від вирішення яких залежить зміст категорії «основний капітал», дозволили сформулювати концепцію обліково-аналітичного інструментарію для управління інвестиціями в основний капітал, в основі якої модель, яка містить три взаємопов'язаних блоки, що відображають

обліково-аналітичну інформацію формування та руху основного капіталу в процесі інвестиційної діяльності: обліковий інструментарій, оцінка грошових потоків, аналітичний інструментарій і детально розглянуті етапи, завдання, методи та показники ефективності інвестиційної діяльності за кожним блоком.

9. Визначено концептуальні засади під час розроблення загальної методології бухгалтерського обліку амортизації основних матеріальних активів шляхом розкриття основних положень філософського значення класичних економічних теорій і праць вітчизняних і зарубіжних учених щодо природи та суті амортизації, а саме: амортизацію історично розуміють як фінансову операцію; застосування амортизації вимагає встановлення норм, закріплених за видами основних матеріальних активів; можливе використання різних методів нарахування амортизації та створення спеціального резерву – амортизаційного фонду.

10. У сучасних умовах господарювання особливу увагу під час вирішення проблем відтворення основного капіталу приділяють питанням обліку витрат на ремонт основних засобів. Без правильного розуміння економічного змісту ремонтів неможливо обґрунтовано вирішити проблеми фінансування, контролю й обліку витрат на ремонти. Зроблено висновок про необхідність поділу ремонтних робіт на поточні та капітальні й запропоновано модель класифікації витрат залежно від виду ремонтних робіт або модернізації та реконструкції об'єкта з урахуванням їх впливу на майбутні економічні вигоди, які перевищують або не перевищують первісно оцінений рівень продуктивності основного засобу, що ремонтується, що у свою чергу сприяє суттєвому впливу на відображення у фінансовій звітності суми основних матеріальних активів, а також кінцевого фінансового результату господарської діяльності підприємства.

11. За результатами дослідження обґрунтовано економічний зміст і нормативно-правове забезпечення інвестицій в лізинг, досліджено функції лізингу як складного соціально-економічного явища, визначено суб'єкти лізингу для всіх форм організації лізингових угод (прямого, непрямого, зворотного лізингу та лізингу постачальнику), здійснено порівняння фінансового й оперативного лізингу, які відрізняються за економічним змістом, унаслідок чого по-різному відображаються в обліку. Запропоновано принципову модель фінансового лізингу, яка дозволяє модифікувати її для різних випадків організації бізнесу: роздільний, простий, складний, груповий (акціонерний), прямий та інші види лізингу. Аналіз нормативно-правової бази, у рамках якої організовуються лізингові відносини українських контрагентів, сприяє виявленню впливу умов договорів лізингу на балансове відображення лізингового майна та порядок відображення в обліку лізингових операцій шляхом запропонованої класифікації лізингу з урахуванням потреб бухгалтерського обліку.

12. Створення на підприємстві системи інформації управлінського обліку неможливо без правильної систематики та класифікації процесів і технологій її формування, що сприяє визначенню результатів діяльності та формуванню системи управлінської звітності. Визначено підходи до формування результативної облікової інформації щодо відтворення основного капіталу підприємств у підсистемі управлінського обліку за умови використання методу генерування управлінської

інформації через розвиненість системи обліку та ступінь її комп'ютеризації, агрегування даних з урахуванням конкретної управлінської задачі, виокремлення центрів відповідальності та раціональної структури її організації.

13. Концептуальне уточнення та систематизація нормативно-методичної бази бухгалтерського обліку і, в першу чергу, плану рахунків, уможлиблює обґрунтування методологічних аспектів інноваційного відображення в обліку руху основного капіталу та його відтворення через доповнення традиційних для бухгалтерського обліку об'єктів новими (капітальні інвестиції в інновації; доходи від інноваційної діяльності; фінансовий результат від інноваційної діяльності; групи вибуття основних матеріальних активів тощо) та запропонованих змін до плану рахунків бухгалтерського обліку (щодо МПП, МНМА, капітальних інвестицій тощо), що сприяє подальшому його розвитку як інформаційної підсистеми управління підприємствами. Із метою подальшого розвитку методології бухгалтерського обліку відтворення основного капіталу запропоновано шляхи його вдосконалення щодо: придбання, обміну та вибуття основних матеріальних активів; відтворення основних засобів шляхом проведення ремонту або модернізації та реконструкції об'єктів; порядку дооцінки (уцінки) нарахованого зносу; нарахування та відображення в обліку амортизації об'єктів, що надаються в лізинг; операцій за фінансовою, оперативною орендою та превентивного обліку відповідних зобов'язань у орендаря тощо.

14. Удосконалення діючої методології бухгалтерського обліку полягає в докорінній трансформації та змінах побудови облікового процесу шляхом фундаментальних методологічних змін, що дозволяє зробити висновок про актуальність і необхідність упровадження управлінського обліку в діяльність підприємств України. Інноваційність розроблених рекомендацій із удосконалення методології відтворення основного капіталу полягає в тому, що вони органічно взаємопов'язані з пропозиціями щодо організації управлінського обліку та визначають концепцію організації інтегрованої облікової системи підприємства з позиції системного підходу. Запропоновані схеми класифікації та взаємозв'язку аналітичних рахунків із синтетичними сприяють упорядкуванню інформації про рух і відтворення основного капіталу підприємств на рахунках, які кореспондують між собою, і таким чином інтеграції підсистеми управлінського та бухгалтерського обліку.

15. Досліджено розвиток основних концепцій побудови комп'ютерних систем бухгалтерського обліку, виокремлено найважливіші ознаки, що визначають їх характерні риси (принципи побудови системи рахунків і записів на рахунках; моделі організації документообороту, аналітичного обліку, облікового періоду, розподілу та інтеграції облікових даних, опису правил функціонування системи; засоби подання та технологія роботи з вихідною інформацією; засоби розширення базових функцій), виявлено тенденції розвитку програмних систем, заснованих на різноманітних принципах побудови, що надає можливість сформувати нову концепцію побудови інформаційної системи бухгалтерського обліку, яка заснована на поєднанні та інтеграції комп'ютерних технологій і штучного інтелекту.

16. Доведено, що моделювання інформаційних технологій бухгалтерського обліку забезпечує гнучку адаптацію до специфіки облікової роботи різноманітних категорій користувачів і сприяє можливості тісної інтеграції з іншими підсистемами управління. Експертна оцінка складності завдання з формування облікової політики підприємства, яка виражена кількістю правил (продукцій), засвідчила, що експертна система, орієнтована на вирішення такого класу завдань, належить до систем високої складності та має значний динамізм стосовно модифікації систем правил, що виражають економіко-правові знання, що вимагає ретельного дослідження принципів її побудови з метою пошуку шляхів ефективного надання знань і механізмів логічного виведення. Запропоновано методи моделювання інформаційних систем бухгалтерського обліку під час формування обліково-аналітичного забезпечення управління щодо відтворення основного капіталу для вирішення завдання формування облікової політики підприємства із застосуванням методів штучного інтелекту шляхом використання аксіоматичної системи, яка включає види та характеристики правил, що використовуються у процесі вирішення завдання: правил, що виражають теоретичне знання бухгалтерського обліку та правил, що виражають економіко-правове знання системи нормативного регулювання бухгалтерського обліку.

17. Запропоновано методологічні принципи побудови моделі вирішення завдання формування облікової політики відтворення основних матеріальних активів, заснованої на поєднанні методів декомпозиції й групування концептуальних змінних, що виражають знання про завдання вибору облікової політики підприємства та фактори, які впливають на їх вирішення. Сформульовано основні принципи побудови фахової лексики експерта з облікової політики для запровадження та коригування системи правил у базі знань у процесі її використання. Реалізація запропонованих розробок уможливіє впровадження перспективних інформаційних технологій, які сприяють організаційному розвитку підприємств в умовах становлення інформаційного суспільства в Україні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Грінько А. П. Облік основних засобів: теорія, стан, проблеми, перспективи: монографія / А. П. Грінько – Харків: ХДАТОХ, 2002. – 276 с. (14,5 д.а.).

2. Грінько А. П. Теоретико-методологічні засади бухгалтерського обліку відтворення основного капіталу в умовах нової управлінської парадигми: монографія / А. П. Грінько – Харків: ХДУХТ, 2015. – 328 с. (15,1 д.а.).

Статті у наукових фахових виданнях України:

3. Грінько А. П. Аспекти учета основных средств и направления их совершенствования / А. П. Грінько // Прогресивні ресурсозберігаючі технології та їх економічне обґрунтування у підприємствах харчування. Економічні проблеми торгівлі: зб. наук. пр. : у 2-х част. – Харків : ХДАТОХ, 1998. – Ч. 1. – С. 288–290. (0,5 д. а.).

4. Гринько А. П. Экономическая категория «основные средства» в теории бухгалтерского учета / А. П. Гринько // Організаційно-фінансові проблеми розвитку підприємств торгівлі та харчування: зб. наук. пр. – Харків : ХДАТОХ, 1999. – С.174–179. (0,5 д. а.).
5. Гринько А. П. Экономическая сущность ремонта основных средств и механизм покрытия его затрат / А. П. Гринько // Вестник Харьковского государственного политехнического университета. : сб. научн. трудов : в 4-х част. – ХГПУ, 2000. – Ч. 3. – Вып. 122. – С. 122–126. (0,5 д. а.).
6. Гринько А. П. Удосконалення обліку основних засобів / А. П. Гринько // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2001. – Вып. 124. – С. 13–18. (0,5 д. а.).
7. Гринько А. П. Принципи побудови інформаційної системи формування облікової політики / А. П. Гринько // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. Серія: Економічні науки – 2002. – С. 110–112. (0,5 д. а.).
8. Гринько А. П. Организация внутрихозяйственного (управленческого) учета капитальных затрат / А. П. Гринько // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2002. – Вып. 129. – С. 98–103.(0,54 д. а.).
9. Гринько А. П. Удосконалення обліку обміну та вибуття основних засобів / А. П. Гринько // Вісник національного технічного університету «ХПІ» : зб. наук. праць. Тематичний випуск «Технічний прогрес та ефективність виробництва». – Харків : НТУ ХПІ. –8-1'2002. – С. 138–142. (0,5 д. а.).
10. Гринько А. П. Вибір стратегії переоцінки основних засобів / А. П. Гринько // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2002. – Вып. 128. – С. 24–33. (0, 7 д. а.).
11. Гринько А. П. Особливості формування інформації управлінського обліку амортизаційних витрат / А. П. Гринько // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – Харків : ХНУ, 2002. – № 354. – С. 283–286. (0,5 д. а.).
12. Гринько А. П. Системотехнічна постановка задачі «Облікова політика основних засобів» в умовах комп'ютеризації / А. П. Гринько // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля: у 2-х част. – Луганськ: СНУ ім. Даля, 2002. – Ч. 2. – № 12 (58). – С. 132–135. (0,5 д. а.).
13. Гринько А. П. Алгоритмізація форм бухгалтерського обліку в умовах комп'ютеризації / А. П. Гринько // Прогресивні ресурсозберігаючі технології та їх економічне обґрунтування у підприємствах харчування. Економічні проблеми торгівлі: зб. наук. пр. : у 2-х част. – Харків: ХДАТОХ, 2002. – Ч. 2. – С. 23–27. (0,5 д. а.).
14. Гринько А. П. Удосконалення обліку ремонту основних засобів / А. П. Гринько // Прогресивні ресурсозберігаючі технології та їх економічне обґрунтування у підприємствах харчування. Економічні проблеми торгівлі: зб. наук. пр. : у 2-х част. – Харків: ХДАТОХ, 2003. – Ч. 2. – С. 93–97. (0,5 д. а.)
15. Гринько А. П. Амортизаційна політика підприємств / А. П. Гринько, А. В. Янчев // Регіональні перспективи: науково-практичний журнал. – 2003. –

№ 4–5 (29–30). – С. 177–179. (Особистий внесок автора полягає у визначенні моделей амортизації). (0, 3 д. а.).

16. Грінько А. П. Економічна суть механізму амортизації в бухгалтерському обліку / А. П. Грінько, В. М. Тимофєєв // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр. : у 2 ч. – Харків: ХДУХТ, 2005. – Вип. 1. – С. 52–58. (Особистий внесок автора полягає у визначенні розбіжностей між бухгалтерським та податковим підходами до нарахування амортизації). (0, 3 д. а.).

17. Грінько А. П. Функціональний підхід в інформаційній системі управління підприємством ресторанного господарства / А. П. Грінько, О. О. Кваша // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр. : у 2 ч. – Харків: ХДУХТ, 2005. – Вип. 2. – С. 61–67. (Особистий внесок автора полягає у розробці концепції функціонального підходу при організації управлінського обліку, що впливає на ефективність управління основними матеріальними активами). (0, 3 д. а.).

18. Грінько А. П. Економічний зміст трактування управлінського обліку / А. П. Грінько, О. О. Кваша // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр. – Харків: ХДУХТ, 2006. – Вип. 2 (4). – С. 105–108. (Особистий внесок автора полягає у визначенні змістовного наповнення поняття управлінського обліку). (0, 3 д. а.).

19. Грінько А. П. Формування облікової політики нематеріальних активів на підприємствах торгівлі / А. П. Грінько // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр. : у 2 ч. – Харків: ХДУХТ, 2008. – Вип. 1 (8). – Ч. 1. – С. 95–100. (0,5 д. а.).

20. Грінько А. П. Лізинг: його природа, принципи та організаційні форми / А. П. Грінько // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр. : у 2 ч. – Харків: ХДУХТ, 2009. – Вип. 1 (9). – Ч.1. – С. 24–29. (0,5 д. а.).

21. Грінько А. П. Обліковий аспект удосконалення системи управління підприємством / А. П. Грінько // Економіка : проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. : у 9 т. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2009. – Вип. 255. – Т. 2. – С. 504–509. (0,5 д. а.).

22. Грінько А. П. Критерії вибору програмного забезпечення автоматизованої системи бухгалтерського обліку основних засобів / А. П. Грінько // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр. – Харків : ХДУХТ, 2009. – Вип. 2 (10). – С. 187–193. (0,6 д. а.).

23. Грінько А. П. Використання комп'ютерних технологій в інформаційній системі торговельних підприємств / А. П. Грінько, Л. В. Івченко // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр. – Харків : ХДУХТ, 2010. – Вип. 1 (11). – С. 83–90. (Особистий внесок автора полягає у визначенні критеріїв при виборі прикладних програм для комп'ютеризації бухгалтерського обліку об'єктів основного капіталу). (0, 3 д. а.).

24. Грінько А. П. Методичні підходи до організації підсистеми управлінського обліку на підприємствах ресторанного господарства / А. П. Грінько, І. О. Белебега,

О. О. Кваша // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: зб. наук. пр. : у 2 ч. – Харків : ХДУХТ, 2012. – Вип. 1 (15). – Ч. 1. – С. 30–38. (Особистий внесок автора полягає у розробці моделі організації управлінського обліку на підприємстві). (0,3 д. а.).

25. Грінько А. П. Модель побудови підсистеми управлінського обліку на підприємствах ресторанного господарства / А. П. Грінько // Торгівля і ринок України: зб. наук. пр. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2012. – Вип. 33. – С. 397–404. (0,6 д. а.).

26. Грінько А. П. Методологічні особливості обліку основного капіталу в умовах ринкової економіки / А. П. Грінько // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр. : у 2 ч. – Харків : ХДУХТ, 2013. – Вип. 2 (13). – Ч. 2. – С. 9–15. (0,5 д. а.).

Статті у наукових фахових видання України, внесених до міжнародних наукометричних баз:

27. Грінько А. П. Використання збалансованої системи показників в економічному управлінні грошовими потоками торговельного підприємства / Т. В. Андросова, А. П. Грінько, П. Л. Грінько // Бізнес інформ. – 2014. – № 4. – С. 240–244. (Особистий внесок автора полягає у розробці моделі показників грошових потоків підприємств за збалансованою системою). (0,3 д. а.).

28. Грінько А. П. Класифікація основного капіталу як інформаційний інструментарій бухгалтерського обліку / А. П. Грінько // Технологический аудит и резервы производства. – 2015. – № 2/6 (22). – С. 72–76. (0,5 д. а.).

Статті в зарубіжних виданнях економічного профілю:

29. Грінько А. П. Оценка эффективности работы торговых предприятий на основе анализа денежных потоков / А. П. Грінько, П. Л. Грінько // Проблемы современной науки : сб. науч. тр. : в 2-х частях. – Ставрополь : Логос, 2014. – Вып.11. – Ч. 2. – С. 46–52. (Особистий внесок автора полягає у визначенні системи коефіцієнтів грошових потоків в підприємствах м. Харкова). (0,3 д. а.).

30. Грінько А. П. Концепция современной организации бухгалтерского учета в системе экономического управления основным капиталом / А. П. Грінько, О. А. Кваша // Оралдын гылым жаршысы: научно-теоретический и практический журнал. – Серия. Економічні науки. – 2015. – № 1 (132). – С. 66–73. (Особистий внесок автора полягає у визначенні завдань організації управлінського обліку основного капіталу та підходів до побудови системи рахунків на прикладі основних матеріальних рахунків). (0,3 д. а.).

31. Grinko A. P. Accounting-analytical tools to manage the investments into fixed assets / A. P. Grinko // News of Science and Education. – 2015. – № 4 (28). – P. 25–30. (0,5 д. а.).

Статті в інших наукових виданнях:

32. Грінько А. П. Принципи оцінки окупності основних засобів / А. П. Грінько, Л. Д. Лисова // Актуальні науково-методичні проблеми в підготовці спеціалістів вищої кваліфікації для торгівлі та харчування: зб. наук. пр. : у 2-х част. – Харків :

ХДАТОХ, 1998. – Ч. 2. – С. 247–250. (Особистий внесок автора полягає у визначенні методів оцінки об'єктів нерухомості). (0,3 д. а.).

33. Гринько А. П. Технологические аспекты формирования учетной информации в условиях автоматизированного рабочего места бухгалтера / А. П. Гринько // Підвищення конкурентоспроможності підприємств торгівлі та харчування: зб. наук. пр. – Харків : ХДАТОХ, 2000. – С. 264–267. (0,5 д. а.).

34. Гринько А. П. Система показників грошових потоків для оцінки ефективності діяльності торговельних підприємств / А. П. Гринько, П. Л. Гринько // ScienceRise: науковий журнал. – 2015. – № 2/3(7). – С. 61–65. (Особистий внесок автора полягає у розробленні алгоритмів для розрахунків показників грошових потоків). (0,5 д. а.).

Праці апробаційного характеру:

35. Гринько А. П. Особливості формування облікової політики основних засобів / А. П. Гринько : зб. текстів доповідей міжнар. наук. конф. [«Розвиток науки про бухгалтерський облік»], (Житомир, 23-24 листоп. 2000 р.). – Житомир : ЖІТІ, 2000. – С. 147–152. (0,1 д. а.).

36. Гринько А. П. Удосконалення обліку основних засобів в умовах комп'ютеризації / А. П. Гринько : матеріали V міжнар. наук.-прак. конф. : [«Наука і освіта – 2002»], (Дніпропетровськ – Житомир – Донецьк, 05-07 березн. 2002 р.). – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2002. – Т.9 – С.16–17. (0,1 д. а.).

37. Гринько А. П. Проблеми оцінки основних засобів / А.П. Гринько : тези доповідей міжнар. наук.-метод. конф. [«Стратегічні напрямки розвитку підприємств харчових виробництв і торгівлі»], (Харків, 24 жовт. 2002 р.) – Харків : ХДАТОХ, 2002. – С. 302–303. (0,1 д. а.).

38. Гринько А. П. Постанова управлінського обліку на підприємствах ресторанного господарства / А. П. Гринько. О. О. Кваша : тези доповідей міжнар. наук.-прак. конф., присв. 40-річчю ХДУХТ : у 2-х част. [«Стратегічні напрями розвитку підприємств харчових виробництв ресторанного господарства і торгівлі»], (Харків, 17 жовтн. 2007 р.). – Х. : ХДУХТ, 2007. – Ч. 2. – С. 164–165. (Особистий внесок автора полягає у визначенні завдань управлінського обліку в підприємствах ресторанного господарства). (0,1 д. а.).

39. Гринько А. П. Удосконалення амортизаційної політики в умовах ринкової економіки / А. П. Гринько : матеріали VI міжнар. наук.-прак. конф. [«Наука і освіта – 2008»], (Дніпропетровськ, 10-12 березн. 2008 р.) – Дніпропетровськ : наука і освіта, 2008. – С. 17–18. (0,1 д. а.).

40. Гринько А. П. Ознаки та особливості нематеріальних активів на підприємствах торгівлі / А. П. Гринько, О. О. Бобкова : тези доповідей міжнар. наук.-прак. конф., присв. 70-річчю з дня народження д-ра техн. наук, проф., чл.-кор. ВАСГНІЛ Беляєва М.І. : у 2-х част. [«Стратегічні напрямки розвитку підприємств харчових виробництв, ресторанного господарства і торгівлі»], (Харків, ХДУХТ, 19 листоп. 2008 р.). – Харків : ХДУХТ, 2008. – Ч. 2. – С. 287–288. (Особистий внесок автора полягає у визначенні ознак нематеріальних активів). (0,05 д. а.).

41. Грінько А. П. Функції та цілі амортизації основних засобів / А. П. Грінько : матеріали всеукр. наук.-прак. конф. [«Соціально-економічні аспекти розвитку України в умовах конкурентного середовища»], (Первомайськ, 8-9 квітн. 2010 р.). – Харків : ХДУХТ, 2010. – С. 221–222. (0,1 д. а.).

42. Грінько А. П. Функціональний склад автоматизованої системи обліку для підприємств ресторанного господарства / А. П. Грінько : матеріали I міжнар. наук.-прак. конф. [« Удосконалення обліку, аналізу, аудиту і звітності у сучасних умовах глобалізаційних процесів у світовій економіці»], (Ужгород, 26-28 квітн. 2010 р.). – Ужгород : УжНУ, 2010. – С. 66–68. (0,1 д. а.).

43. Грінько А. П. Ефективність інвестиційної політики підприємств / А. П. Грінько : матеріали шостої міжнар. наук.-прак. конф. : у ...Т. [«Наукові дослідження – теорія та експеримент 2010»], (Полтава, 17–19 травн. 2010 р.). – Полтава : ІнтерГрафіка, 2010. – Т. 9. – С. 48–51. (0,1 д. а.).

44. Грінько А. П. Особливості відображення необоротних активів. утримуваних для продажу / А. П. Грінько, О. О. Кваша : тези доповідей міжнар. наук.-прак. конф. [«Облік, аудит, фінанси: сучасні проблеми теорії, практики та підготовки фахівців»], (Харків, 28-29 жовтн. 2010 р.). – Харків : ХДУХТ, 2010. – С. 194–195. (Особистий внесок автора полягає у розробці пропозицій щодо кореспонденції рахунків для необоротних активів утримуваних для продажу). (0, 05 д. а.).

45. Грінько А. П. Побудова загальної моделі функціонування автоматизованої системи бухгалтерського обліку / А. П. Грінько, О. О. Кваша : матеріали міжнар. наук.-прак. конф. [«Прогресивна техніка та технології харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг»], (Харків, 19 травн. 2011 р.). – Харків : ХДУХТ, 2011. – С. 18. (Особистий внесок автора полягає у розробці пропозицій щодо використання комп'ютерної програми «Molino»). (0,05 д. а.).

46. Грінько А. П. Управлінський облік в українській обліковій сфері / А. П. Грінько : тези доповідей всеукр. наук.-прак. конф. присв. 90-річчю з дня народження ректора університету (1967-1988 рр.) кандидата економічних наук, професора, заслуженого діяча вищої школи Української РСР Бережного Івана Григоровича : у 2-х част. [«Торгівля та готельно-ресторанний бізнес: інноваційний розвиток в умовах глобалізації»], (Харків, 20 квітн. 2012 р.). – Харків : ХДУХТ, 2012. – Ч. 2. – С. 39–40. (0,1 д. а.).

47. Грінько А. П. Методи формування облікової політики основних засобів в умовах комп'ютеризації / А. П. Грінько : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., [«Актуальні проблеми розвитку економіки в умовах глобалізації»], (Тернопіль-Чортків, 26-27 квітн. 2012 р.). – Чортків : ТНЕУ ЧПБ, 2012. – С. 229–231. (0,1 д. а.).

48. Грінько А. П. Побудова моделі обліково-аналітичного інструментарію управління інвестиціями в основний капітал / А. П. Грінько : тези доповідей міжнар. наук.-прак. конф. присв. 45-річчю ХДУХТ : у 2-х част. [«Прогресивна техніка та технології харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг»], (Харків, 18 жовтн. 2012 р.). – Харків : ХДУХТ, 2012. – Ч. 2. – С. 21–22. (0,1 д. а.).

49. Грінько А. П. Основні концептуальні напрями теорії про капітал як основний елемент фінансової звітності / А. П. Грінько : тези доповідей міжнар. наук.-прак. конф. [«Розвиток харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі: проблеми, перспективи, ефективність»], (Харків, 22 травн. 2014 р.). – Харків : ХДУХТ, 2014. – Ч. 2. – С. 27–28. (0,1 д. а.).

Підручники та навчальні посібники:

50. Грінько А. П. Бухгалтерский учет основных средств в организациях потребительской кооперации : учебное пособие в вопросах и ответах / А. П. Грінько, Л. В. Зайцева. – Белгород : «Кооперативное образование», 2000. – 166 с. – С. 26–117. (9,8 д.а., особисто автору належить 5,1 д.а. Розділи 4–6).

51. Грінько А. П. Учет необоротных материальных активов предприятия : практическое пособие / А. П. Грінько, Л. Н. Янчева, Л. Н. Котенко. – К : Компас, 2002. – 169 с. – С. 3–104. (10,03 д.а., особисто автору належить 5,8 д.а. Розділи 1–3).

52. Грінько А. П. Бухгалтерский учет: документация, регламентация, корреспонденция счетов : учебное пособие для студентов высших учебных заведений / А. П. Грінько, Л. Н. Янчева, О. К. Кухаренок и др. – Харьков, ХГУПТ, 2003. – 298 с. – С. 47–176. (18,6 п. л., лично автору принадлежит 6.2 п. л. Раздел 2).

53. Грінько А. П. Бухгалтерський облік : навчальний посібник для самостійного вивчення / А. П. Грінько, Л. М. Янчева, Г. С. Дергільова, І. В. Нестеренко. – Харків, ХДУХТ, 2006. – 226 с. – С. 53–160. (14,3 д.а., особисто автору належить 6, 8 д.а. Розділ 2).

54. Грінько А. П. Електронна комерція: організація та облік : навчальний посібник / А. П. Грінько, Л. М. Янчева, А. С. Крутова, Т. О. Тарасова. – Харків, ХДУХТ, 2008. – 230 с. – С. 38–94. (14,3 д.а., особисто автору належить 3,5 д.а. Розділи 1.5, 2).

55. Грінько А. П. Бухгалтерський облік у галузях економіки : навчальний посібник / А. П. Грінько, Л. М. Янчева, І. В. Нестеренко. – Харків, ХДУХТ, 2009. – 307 с. – С. 4–98. (19,1 д.а., особисто автору належить 6,5 д.а. Розділи 1, 2, 3).

АНОТАЦІЯ

Грінько А.П. Методологія та організація бухгалтерського обліку відтворення основного капіталу. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Харківський державний університет харчування та торгівлі, Харків, 2015.

Дисертаційна робота спрямована на вдосконалення теоретично-концептуальних засад бухгалтерського обліку відтворення основного капіталу підприємств України. Запропоновано структуру та визначення основного капіталу підприємств. Розроблено концепцію сучасної організації бухгалтерського обліку основного капіталу в інформаційній системі економічного управління. Обґрунтовано новітню парадигму бухгалтерського обліку основного капіталу підприємств. Сформовано основні наукові напрями в оцінці управління активами та

обґрунтовано стратегію їх переоцінки. Розроблено концепцію обліково-аналітичного інструментарію для управління інвестиціями в основний капітал. Обґрунтовано концептуальні засади під час розроблення загальної методології бухгалтерського обліку амортизації основних матеріальних активів. Розроблено пропозиції щодо інноваційного відображення в обліку руху основного капіталу підприємств та його відтворення. Розроблено концепцію організації інтегрованого бухгалтерського й управлінського обліку відтворення основного капіталу підприємств. Запропоновано методи моделювання інформаційних систем бухгалтерського обліку для вирішення завдання формування облікової політики щодо відтворення основного капіталу підприємств із застосуванням методів штучного інтелекту.

Ключові слова: основний капітал, бухгалтерський облік, відтворення, обліково-аналітичне забезпечення, економічне управління, підсистеми, облікові принципи, моделювання, штучний інтелект.

АННОТАЦИЯ

Гринько А.П. Методология и организация бухгалтерского учета воспроизводства основного капитала. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.09 – Бухгалтерский учет, анализ и аудит (по видам экономической деятельности). – Харьковский государственный университет питания и торговли, Харьков, 2015.

Диссертационная работа направлена на совершенствование теоретико-концептуальных основ бухгалтерского учета воспроизводства основного капитала предприятий Украины.

В диссертации исследован генезис категории основного капитала, теоретически обоснована его структура и уточнено его определение. Рекомендована научно обоснованная классификация основного капитала как инструментарий бухгалтерского учета. Разработана концепция современной организации бухгалтерского учета основного капитала в информационной системе экономического управления, а также обоснованы методологические подходы к реализации концепции управленческого учета на предприятиях Украины. Обоснована современная парадигма бухгалтерского учета основного капитала предприятий, которая определяет развитие базовых положений в условиях институциональной среды и экономического управления предприятиями относительно принципов, критериев признания, оценки и списания имущества. Обоснованы теоретические аспекты, задачи и направления формирования учетной и балансовой политики воспроизводства основного капитала предприятий. Сформированы концептуальные основы и принципы оценки основных материальных активов и обоснована стратегия их переоценки.

Рекомендована концепция учетно-аналитического инструментария для управления инвестициями в основной капитал, в основу которой была положена модель, которая содержит три взаимосвязанных блока, отражающие учетно-аналитическую информацию формирования и движения основного капитала в

процессе инвестиционной деятельности. Обоснованы концептуальные аспекты бухгалтерского учета амортизации основных материальных активов, определяющие ее природу и сущность, взаимозависимость цели амортизации и ее модели и методов начисления, а также влияния на формирование финансового результата деятельности предприятий, что способствует расширению вариативности принимаемых управленческих решений. Систематизированы классификационные признаки ремонтов и механизмы покрытия расходов, связанных с восстановлением основных материальных активов. Предложена принципиальная модель финансового лизинга, которая позволяет модифицировать ее для различных случаев организации бизнеса и оказывает влияние на порядок отражения в учете лизинговых операций.

Обоснованы подходы к определению результативной учетной информации о воспроизводстве основного капитала предприятий в подсистеме управленческого учета с использованием метода генерирования управленческой информации путем развития системы учета и степени ее компьютеризации, агрегирования данных с учетом конкретной управленческой задачи, выделения центров ответственности и рациональной структуры ее организации.

Разработаны методологические аспекты инновационного отражения в учете движения основного капитала и его воспроизводства путем дополнения традиционных для бухгалтерского учета объектов новыми (капитальные инвестиции в инновации; доходы от инновационной деятельности, финансовый результат от инновационной деятельности, группы выбытия основных материальных активов и т.д.) и предложенных изменений в план счетов бухгалтерского учета (по малоценным и быстроизнашивающимся предметам, малоценным необоротным материальным активам, капитальным инвестициям и т.д.), что способствует дальнейшему его развитию как информационной подсистемы управления предприятиями. Инновационность разработанных рекомендаций по совершенствованию методологии воспроизводства основного капитала состоит в том, что они органически взаимосвязаны с предложениями по организации управленческого учета и определяют концепцию организации интегрированной учетной системы предприятия с позиции системного подхода. Предложены схемы корреспонденции и взаимосвязи синтетических счетов с аналитическими, что способствует упорядочению информации о движении и воспроизводстве основного капитала предприятий на счетах, и таким образом интегрировать подсистемы управленческого и бухгалтерского учета.

Обосновано развитие основных концепций построения компьютерных систем бухгалтерского учета, выделены важнейшие признаки, определяющие их характерные черты, выявлены тенденции развития программных систем, основанных на различных принципах построения, что позволяет сформировать новую концепцию построения информационной системы бухгалтерского учета, которая основана на сочетании и интеграции компьютерных технологий и искусственного интеллекта.

Предложены методы моделирования информационных систем бухгалтерского учета при формировании учетно-аналитического обеспечения управления воспроизводством основного капитала для решения задачи формирования учетной

политики предприятия с применением методов искусственного интеллекта путем использования аксиоматической системы, которая включает правила, выражающие теоретическое знание бухгалтерского учета и правила, выражающие экономико-правовое знание системы нормативного регулирования бухгалтерского учета. Обоснованы методологические принципы построения модели решения задачи формирования учетной политики воспроизводства основных материальных активов, основанной на сочетании методов декомпозиции и группировки концептуальных переменных, выражающих знания о задачах выбора учетной политики предприятия и факторах, влияющих на их решение. Сформулированы основные принципы построения профессиональной лексики эксперта по учетной политике для внедрения и корректировки системы правил в базе знаний в процессе ее использования.

Ключевые слова: основной капитал, бухгалтерский учет, воспроизводство, учетно-аналитическое обеспечение, экономическое управление, подсистемы, учетные принципы, моделирование, искусственный интеллект.

ANNOTATION

Grinko A.P. Methodology and organization of accounting reproduction of fixed capital. – Manuscript.

The thesis for the Doctor of Economics degree, specialty 08.00.09 – accounting, analysis and audit (by economic activity). – Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Kharkiv, 2015.

The thesis focused at improving the theoretical and conceptual bases of accounting and reproduction of fixed capital of the enterprises in Ukraine. The structure and the definition of a fixed capital of enterprises has been proposed. The author developed the concept of modern accounting of fixed capital in the information system of economic management. Substantiated the latest paradigm of the fixed capital accounting. Formulated the main research directions in assessing of asset management and substantiated the strategy of their reassessment. Also developed the concept of accounting and analytical tools for management of investments in fixed assets. Substantiated the conceptual principles in developing a common methodology of accounting of depreciation of fixed tangible assets. Developed innovative proposals for recording the movement of fixed capital of enterprises and its recreation. Developed the concept of integrated financial and management accounting of the reproduction of fixed capital. Proposed methods for modeling of information systems of accounting for solving the problem of formation of accounting policy on the reproduction of fixed capital of enterprises using the artificial intelligence methods.

Key words: fixed capital, accounting, reproduction, accounting and analytical tools, economic management, subsystem, accounting principles, simulation, artificial intelligence.